BIBL... „M. S. MUNICIPALĂ
Inventar N... NEANU"

Revistă fondată la 1880 de Alexandru Macedonski

Literatorul

Anul II
Nr. 18 (35)
1 mai 1992
16 pagini
9 lei

Redactor şef MARIN SORESCU

Ştefan Aug. DOINAŞ

Ierarh cu glas dogit

tu - sacerdot al sfintei neîncrederi
ierarh cu glas dogit! pe care te-a
minţit pe zid făptura unei iederi
supraterestre ce se despletea

tu - înşelat de-un măr pe care-l muşcă
un vierme-ascuns în toate câte sunt
hidalgo zvelt cu stele pe vipuşcă
luptându-te cu morile de vânt

vai! tu demult nu mai priveşti cu ochii
îndrăgostiţi - văzutele-ţi sunt chin
zadarnic scot ciorchinii calzi din rochii
ca-n sfânta sfintelor şi ţi-i închin

tu nu mai eşti în stare să vezi jocul
pe care-l joacă mărul de pe ram
cu viermele când împlinind sorocul
toţi devenim mai sfinţi decât eram

ierarh al unei liturghii sustrase
tu nu mai poţi să-ntâmpini sub porunci
acel mereu teribil dublu-şase
ce-ţi fulgeră pe zaruri când le-arunci

Ilustrăm acest număr cu desene de Nicolae GRIGORESCU

Grigorescu desenator

Când se vorbeşte de Grigorescu, mai toată lumea se gândeşte la activitatea sa de pictor. E proclamat fără ezitare şi pe drept cel mai mare artist clasic român, iar opera lui e dată în arta noastră ca model pentru calităţile ei excepţionale. Chiar aşa considerat, îi facem totuşi o nedreptate, îl diminuăm, îi nesocotim o parte esenţială din comoara pe care el a lăsat-o posterităţii: omitem opera lui grafică, cel puţin tot atât de înaltă, poate mai unitară, mai egală decât pictura. Este ca şi cum am vorbi de un Rembrandt, de un Ingres, lăsând la o parte opera lor grafică.

Desenul fusese practicat la noi şi înainte de Grigorescu, dar slab, fără nici una din însuşirile magistrale, care pătrund o dată cu el în arta noastră, şi pe care am încercat să le punem în evidenţă în acest capitol al monografiei. Chiar oamenii trecuţi prin şcoli, Negulici, Tattarescu, Aman însuşi, rămân la o mare distanţă de Grigorescu, ca desenatori. Educaţia clasică a unui pictor consta, e drept, din părţi egale, în formarea lui, în care intrau studii de desene şi de alte câteva discipline, cum ar fi compoziţia, clarobscurul, perspectiva, coloritul. Şi Negulici şi Tattarescu sunt talente modeste. Singur Aman este în stare să beneficieze total de o asemenea

George OPRESCU

(continuare în pag. 7)

Ştefan Aug. Doinaş - 70

ATLANTIDA - Festivalul internaţional de poezie din Tenerife: Jorge Justo Padrón, Takis Varvitsiotis, Torcuato Luca de Tena, Pedro J. de la Peña, Östen Sjöstrand, Jacques Gaucheron (note de drum şi traduceri de Marin Sorescu)

Mistică mediteraneană - proză de Josef Mundy (Israel)

Octavian Goga în scrisori

La ordinea zilei: Starea cărţii

Mai semnează: Ov. S. Crohmălniceanu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, Gheorghe Tomozei, Gavril Istrate, Teodor Vârgolici

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

TUR DE ORIZONT

Un poet preeminescian necunoscut: Gheorghe Greceanu

Sumarul revistei *Mihai Eminescu* nr. 3, publicație cu triplă redacție: la Chișinău, Cernăuți și București, rămâne în continuare gândit și simțit în cultul pentru marele poet național. Sunt publicate și de astă dată vibrante omagii lirice scrise de poeți adunați "în juru verbului curat" (Nichita Stănescu, Teo Chiriac, Serafom Belicov, Vasile Tărîțeanu, Dinu Ianculescu), exegeze critice (Mihai Cimpoi, Al. Piru, Valeriu Matei), un grupaj alcătuit de Elvira Evașcu și sugestiv intitulat *15 gânduri pentru Eminescu din întrega lume*, un interviu cu Samuel Domokos despre receptarea operei eminesciene în cultura maghiară, un altul cu Radu Boureanu despre "Eminescu în durata eternității" etc. De mare interes este secțiunea *Documente. Izvoare. Descoperiri.* Reținem, desigur, dacă așa o fi, un text eminescian inedit: *Fragment dintr-o epopee dacică.* O surpriză veritabilă însă reprezintă caietul "de douăsprezece file conținînd șapte poeme și o traducere" descoperit de profesorul Alexandru Mihăilă în Arhivele Episcopiei din Roman. Autorul acestui caiet este "un boier luminist, cultivat, meditativ, înclinat spre filosofie", născut la începutul secolului nouăsprezece, pe nume *Gheorghe Greceanu.* Lectura poeziilor relevă, realmente, mai mult decât "un stihuitor oarecare, deși gândirea lirică este evident superioară tehnicii versificării", care se situează "deasupra lui Conachi, Hrisoverghi, Văcăreștilor și altora din epocă". Sunt suficiente și câteva versuri pentru a convinge că e vorba de un preeminescian de necontestat: "Stau, mă uit pe o câmpie, ci de ceață sunt pătruns/ Haosul ci-ne-mpresoară toate-ntr-însul s-au ascuns./ Toți plutim pe unde, valuri într-o mare făr liman/ Înapoi și înainte, furtuni, ape, ocean./ Fără urmi se strecor toate, o zi fuge, alte vin/ Fruntea-mi devreme zbârcită, sufletul de chin iar plin".

Un critic serios

În revista de partid editată de Uniunea Scriitorilor, Orizont (nr.5), probabil a PAC-ului de vreme ce acesta este „șansa democrației, creierul ei", cititorul are bucuria să întâlnească, sub semnătura lui Cornel Ungureanu, chiar și o rubrică destinată literaturii. Comentariile criticului, consacrate de obicei cărților de proză, sunt totdeauna la obiect, concise dovedind deopotrivă astfel de estetică și morală. ...ințită nici impresie nu e de romanele *Al doilea mesager* de Bujor Nedelcovici și *Perimetrul zero* de Oana Orlea. Fiind vorba de doi autori din diaspora, caracterul comparatist al disocierilor e justificat și conferă analizei și judecății de valoare un plus de nuanțe: "Bujor Nedelcovici venea împovărat de o operă, Ioana (Oana) Orlea, eliberată de literatura comisă "în țară". *Perimetrul zero* e o carte memorabilă prin felul de a se alinia unei *literaturi eficiente.* Nedelcovici păstra mereu un etaj teoretic, interesat fiind de a nu simplifica: Oana Orlea focalizează interesul asupra unui singur personaj, asupra unui singur proces" etc. Nu încape îndoială, Cornel Ungureanu e un critic serios, foiletoanele sale fiind pertinente și originale.

Mintea de mercenar

Desigur, cum am spus, în *Orizont* (nr.5) problemele de literatură sunt abordate accidental. "Cartea" câștigătoare mizează pe alt "orizont de așteptare". Politica a pus stăpânire pe numele și inițiale mai tuturor colaboratorilor. În "pamfletul" de pe prima pagină, *Războiul celor Două Roze*, dl. Șerban Foarță îmbină fantezia lingvistică, autoparodiindu-se copios, cu un dogmatism de partid demn de epoca secerii și ciocanului. Rezultatul imediat: o vulgaritate descumpănitoare! Dar dacă dl. Șerban Foarță să zicem că se "joacă", disponibilitățile ludice dându-i ghes, *neprihănitul* C.S. se iluzionează în zadar crezând că pentru el anonimatul e doar o chestiune de inițiale. Cu nume sau fără nume, mintea de mercenar se vede de la o poștă. Nu însă și de dl. redactor șef Mircea Mihăieș. De fapt, în ceea ce-l privește, nu e nimic de mirat! Este de ajuns să-i citești faimoasa rubrică din *România literară* ca să nu te mai întrebi: de unde orbul găinii?

Caiete critice

Mai năpăstuită decât celelalte publicații ale Uniunii Scriitorilor, revista *Caiete Critice* scoate simultan de sub tipar două numere duble: 6-7 și 8-9/1991. Păstrându-se cu obstinație în spațiul literaturii (și aceasta poate fi o explicație a largilor sincope survenite în ciclul editorial) *Caietele* și-au creat deja o identitate precisă, inconfundabilă, constituită din și format, ținută g...eatică intelectuală, den...zența unor determinată d...e cele mai semnătur... în cultura rezon...că. Structura revistei, rom...izată la o rubricație riguroasă, atent dozată, permite acoperirea unui teritoriu cultural larg și divers, pe care materialele publicate îl supun unei interpretări competente. O rubrică de *Cronici literare* e marcată de semnăturile a trei dintre cei mai importanți critici: Ov.S.Crohmălniceanu care scrie despre Belu Zilber (în nr.6-7) și Dumitru Țepeneag (în 8-9); Valeriu Cristea - despre Mircea Eliade (6-7) și Marin Sorescu (8-9); Eugen Simion (directorul revistei) - despre Paul Goma (6-7) și I.D.Sârbu (8-9). *Convorbirile*, prezente în fiecare număr, au ca protagoniști pe Ștefan Niculescu și Dumitru Țepeneag aflați în dialog cu Sebastian Popa, respectiv, Eugen Simion. Cuprinzătoarele rubrici de *Comentarii* și *Lecturi* prezintă cărți și scriitori dintre cei mai semnificativi - George Călinescu, Dinu Nicodin, Mihai Sin, Laurențiu Cerneț, Florin Iaru - în articole semnate de Al.Piru, Florin Mihăilescu, Elena Zaharia Filipaș, Elisabeta Lăsconi, Nicolae Bârna, Sebastian Vlad Popa, Christian Crăciun. Mai amintim rubrica de *Literatură străină* și *Cronica edițiilor* (susținută de Dumitru Micu), precum și o bogată secțiune de *Arte și spectacole* în care se remarcă numele Mariei Vodă Căpușan și al Ludmilei Patlanjoglu.

În totul, o revistă care prin formă, dar mai ales prin conținutul ei, depășește caracterul unui periodic ce se oferă unei singure lecturi, aspirând la statut de referențialitate și putând să-și găsească locul în raftul oricărei biblioteci specializat întocmite.

Ghițăchifologhion, Craiova, 1992

● Că hârtia suportă orice, chiar dacă nu-i hârtie igienică, o dovedește și omul nostru, Gabriel Chifu care ține cu orice preț să ne devină client permanent. Cam la fel se punea problema, proletculticește, prin anii cinzeci, cu observația că Chifu (cacofonie sugestivă) are și momente în care pare să-și vină în minți:"Mai bine să nu continuăm această operație de aducere la zi: e o probă care subliniază infinitul ridicol al poziției unora dintre noi", ceea ce mă obligă să-l țin din scurt ca să nu-mi scape cumva pe jos:"E vechi obiceiul: îi lăudăm pe cei mari dacă sunt morți sau sunt departe. În schimb, dacă sunt aici, îi terfelim cu multă râvnă". Gura prostului adevăr grăiește.

● Din eseul domnului Virgil Nemoianu aflăm că - între alte lucruri de aceeași importanță - Academia Franceză "spre deosebire de cea română este alcătuită din oameni de înaltă valoare" - aserțiune pe care, fiind atât de personală, nu-i nevoie s-o combatem, dar pe care, din nenorocire, o putem completa, adăugând că nici prin eventuala sa intrare în oricare din cele două academii, cota lor nu va sălta cine știe ce.

● Eugen Uricaru declară:"Noi trăim într-o mare confuzie. Constatăm abia acum că avem mai mulți ingineri la mia de locuitori decât Germania". Și nu l-a luat desigur în calcul și pe inginerul șef Gabriel Chifu, altminteri *confuzia* ar fi fost și mai mare, dublă să zicem. Până la termenul de 5 ani dat literaturii române ca să-și vină-n fire, să notăm panseul:"Dar oricâtă instruire ar avea un malayezian și orice i s-ar pune la dispoziție, niciodată nu va putea scrie și gândi românește". Asta ne mai lipsea! Deși, dacă ne gândim un pic, cel mai stilist dintre "francezii" secolului XX, parcă nici malayezian nu-i, dar parcă nici francez...

● Romulus Diaconescu, într-un grup de proaspeți autori de capodopere, se căznește să dea răspuns strivitoarei *întrebări împotriva curentului:*"Ce este o capodoperă"? Așteptăm încă răspunsul.

● *Cronicarul de ocazie al* "Turului de orizont" (ne spionează băiatul!) este supărat foc că, în trecere prin Craiova, dramaturgul Tancred Dorst (Germania), Patrice Martinet, directorul Festivalului de Teatru din Paris, Jean Pierre Thibaudet, ziarist la "Libération" (Franța), adică jumătate din Piața Comună, nu i-au băgat în seamă pe "pietarii" redacției "Ramuri", hotărâți sa scuipe în toate direcțiile:"Este ciudată optica unor instituții de a monopoliza oaspeții (mai bine zis relațiile)". Ca și cum distinsa delegație putea fi obligată să treacă pragul redacției în cauză, mai ales când nu se știe dacă mai există sau ba. Noi promitem să atragem de-acum înainte atenția tuturor călătorilor străini asupra redacției "Ramuri", având în vedere că Gabriel Chifu a început s-o rupă și ceva pe franțuzește și ceva pe nemțește, ca orice bișnițar mărunt. Că veni vorba de "*monopolizarea relațiilor*", cum altfel s-ar înțelege privatizarea Societății "Omnia" și a Bibliotecii Franceze din Craiova, unde tocmai nevestele domnilor Chifu și Ghiță fac pe bibliotecarele, deși nici în meserie nu-s și nici franțuzește nu știu. E drept, tot călătorind în familie pe spezele Primăriei din Lyon și în contul relațiilor culturale româno-franceze, au începutără s-o rupă cu toții poliglobește. Vorba tot a *cronicarului*, bată-l norocul să-l bată:"Acum unii și-au pus ochelari de cal cu gândul la o raită prin Europa..." Dacă domnul Chifu, sau doamna Ghiță, de exemplu, ne spun ce-au văzut la Lyon, le dau o bere....

DIAC TOMNATIC
ȘI ALUMN

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 18(35)/ 1992

Comitetul director:
VALERIU CRISTEA
FĂNUȘ NEAGU
EUGEN SIMION
MARIN SORESCU

Colectivul redacțional:
Lucian Chișu (redactor șef adjunct),
Nicolae Diaconu,
Andrei Grigor,
Dumitru Nicu,
Valerian Sava,
Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției:
București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341,
tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248,
căsuța poștală 33-20.

Administrația:
Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenței nr. 202 A, Sectorul 6, București, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43
ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată
JORDAN SOFTCHIM
Tasi Alexe
Mihaela Iorgulescu

Tiparul executat la TIPOREX București

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul,* sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnal. Aceeași rugăminte confraților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

Doinaş '70

Despre Doinaş am scris în mai multe rânduri, ultima oară fiind, dacă nu mă înşel, cu ocazia primirii sale la Academie. Nu mi-a scăpat, evident, nici volumul *Interiorul unui poem (1990)* în care, lângă vechiul Doinaş, poet reflexiv, de o graţie abstractă, am descoperit un liric alegoric şi sarcastic, scârbit în maniera romanticilor de ororile lumii din afară. Aflu acum, cu surprindere, că poetul acesta tăcut şi mefient, ardelean de pustă, împlineşte 70 de ani. În limbajul ţărănesc se spune în asemenea ocazii: nu-şi arată anii. Doinaş-omul este un bărbat fixat într-o maturitate fără vârstă, ca arhitectul Ioanide, personajul lui G.Călinescu. Spiritul lui e tânăr şi asta se vede din ceea ce scrie şi din acţiunile lui publice.

Nu sunt prieten cu el şi, dacă m-aş lua după unele articole din presă, el face parte din altă tabără scriitoricească. Eu consider, însă, că scriitorii adevăraţi fac parte din aceeaşi partidă şi anume partida literaturii naţionale. Iată de ce mă feresc să accept discriminările curente şi să judec pe scriitori după criterii politice. Nu-mi este uşor, recunosc, isteria publicisticii noastre mă exasperează şi de multe ori, văzând ce forme aberante poate să ia ura şi resentimentul în lumea literară, îmi vine să mă întorc la Văcăreşti şi la Conachi. Unele din ideile şi atitudinile politice ale lui Doinaş nu sunt pe gustul meu, dar, ca şi Sorescu, Buzura, Fănuş Neagu, el este un scriitor şi, înainte de orice, mă interesează opera lui literară...

Pe vremuri, adică acum optzece ani, ne vedeam din când în când în casa unor prieteni comuni. Omul este, în intimitate, sociabil, cordial, fără să depăşească un anumit prag de intimitate. Are în comportamentul şi în gesturile lui o atitudine aristocratică, rară azi ca şi ieri printre intelectualii români, naturi petulante şi zgomotoase. Distincţia aceasta o au, îndeosebi, ţăranii răzeşi din generaţia care astăzi este pe cale de dispariţie. Observându-l multă vreme pe Doinaş şi vrând să-i fac un portret interior, am scris despre el, fără să-i cunosc biografia, că pare a veni din această aristocraţie ţărănească veche, cu un cod de existenţă pe care dictaturile noastre nenorocite, de toate nuanţele, l-a umilit şi, în bună parte, l-a distrus.

Am aflat deunăzi, dintr-o comunicare făcută la Academia Română, că Doinaş este, cu adevărat, fiu de ţărani. Intuiţia mea a fost deci bună, omul discret şi serios, obsedat de marile concepte şi hotărât să-şi ducă opera până la capăt, iese din această lume complexă, cu o cultură specifică. M-am bucurat mult de această filiaţie pentru că am de multă vreme credinţa că lumea ţărănească n-a dat, după război, numai activişti ambiţioşi şi fără scrupule, intelectuali poporanişti nostalgici şi complexaţi, a dat şi sper să dea în continuare mari intelectuali în toate domeniile spiritului românesc. Ceea ce-i caracterizează este, aş zice, un mod de a vedea esenţialul şi un mod, plin de înţelegere, de a primi valorile. Ideea mi-a dat-o, mai de mult, Marin Preda, el însuşi ieşit din lumea ţărănească.

Doinaş este, repet, un român *de pustă*, ritmurile lui sunt mai domoale şi obstinaţia lui faţă de fantasmele spiritului este mai mare. Vrea să prindă fundamentele lumii şi să le treacă într-un poem *cultic*, uşor ermetic, bine articulat, tinzând să pună mereu în echilibru *noima* şi *norma* din interior. În plină explozie a lirismului (momentul 1945-1947), el a ales calea înnoirii stilurilor existente, nu a distrugerii lor. Este un spirit clasicizant, cum s-a spus de atâtea ori, în genul Valéry, dar clasicismul lui tinde, am impresia, spre sinteză şi nu ocoleşte experimentul modern şi nici chiar (am remarcat acest fast în poemele din ultimul volum) unele din sugestiile barochismului postmodern, în sensul dat conceptului de Guy Scarpetta: o asumare a impurului, o reciclare a stilurilor constituite.

Doinaş nu renunţă, totuşi, la valorile *stilului înalt* în poezie şi scriitura lui rămâne în esenţă o aventură a imposibilei perfecţiuni. Dezordinea, fragmentarismul, deconstrucţia şi toate celelalte fantasme ale vechii şi noii avangarde se opresc intimidate la uşile unei scriituri solemne şi abstracte, ieşite din atelierul unui poet care l-a citit bine pe Goethe şi l-a înţeles cum se cuvine pe Valéry. Există un *stil Doinaş* în poezia română postbelică, adică un mod de a fi în poezie şi, evident, un mod de a scrie: un stil care vede *de sus*, intelectualizează emoţia şi vorbeşte în poeme tăiate după regulele geometriei despre reveriile spiritului aristocratic. ❐

Nicolae GRIGORESCU: Cap de fată cu broboadă

Nouri, fregate, corăbii

Furtuna cernelii din sticle
Frânge un ram de măslin,
Tocmai acuma când îţi închin
Marele Secol Pericle.

Flutură-n steaguri egee
Pacea de-o mie de ani
Deşi nu i-au găsit nici o cheie
Măreţii noştri contemporani.

Nouri, fregate, corăbii,
Trec peste mări interzise,
Când noaptea doarme proptită în săbii,
Tăcere! Se-ntoarce Ulise!

O catedrală de cuvinte

Sub cerul clipei efemere
Roiesc sub poarta dumitale
Albine rotunjind vocale
Ca într-un fagure de miere.

Şi deodată însăşi clipa
Vibrând sub pânzele luminii
Este lovită de aripa
Salcâmului tocindu-şi spinii.

Şi când se-aşează sus pe horn
Şi cântă stupul ţigănesc
Cuvintele în plumb le torn
Şi-n clopote le logodesc.

Şi plouă cu vocale sfinte
Din clopote peste hrisoave
Iscând la margini de Târnave
O catedrală de cuvinte.

Amurgul numerelor prime

Mă va-nsoţi pe lună nouă
Blestemul unei duble rime
Când soarele taie în două
Amurgul numerelor prime.

Azi port prin lumile latine
Blestemul celor nouă muze
Care sunt gata să mă-acuze
Că n-am tras uşa după mine.

Negoiţă IRIMIE

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Un prozator care confirmă

Lectura noului volum semnat de Dan Grădinaru și intitulat *Povestiri cu oameni și sălbăticiuni* confirmă aprecierea elogioasă pe care am dat-o autorului cu ani în urmă în revista "România literară" recenzând cartea sa de debut, apărută în 1984 la editura "Dacia". Dan Grădinaru este un tânăr și talentat scriitor care pare să-și fi găsit deja o cale originală de manifestare. Proza lui amestecă planurile evoluând între cotidian și fantastic, istorie și ficțiune, parodie și parabolă; e ludică și în același timp de o duritate uneori extremă, un joc desigur, în care autorul își ia toate libertățile posibile, dar un joc deloc gratuit, serios până la un fel de "nebunie" a cruzimii: "Mi-au rămas vii în memorie ochii lui: parcă îi fuseseră scoși cu cuțitul din orbite și puși după aceea la loc, ca niște pietre prețioase, în capul mare, dar fără ca potriveala să mai fie cu putință, păreau tiviți pe margini cu un fir subțire de sânge". Dan Grădinaru știe să povestească și să "înregistreze" un dialog, are umor, finețe, fantezie.

Să încep cu ultima - și cea mai întinsă (60 de pagini) narațiune a volumului, intitulată *Întâmplări pe drumul mătăsii* (un basm). Un basm istoric, de pe vremea imperiului mongol, de unde se întorc - cu o caravană - șapte călători, ajunși la un moment dat din urmă de domnul Hu, detectiv imperial, care îi anunță că are sarcina de a-i însoți, spre a-i proteja. În realitate detectivul imperial îi demască pe rând ca hoți, dovedindu-l pe unul că a furat secretul busolei, pe al doilea că și-a procurat litere de plumb, pe al treilea că a sustras obiecte de porțelan, pe al patrulea că a folosit hârtia, pe al cincilea... al cincilea i-o ia înainte și se autodemască, golindu-și buzunarele pline cu praf de pușcă. Nu numai că îi demască, dar îi și pedepsește, cu ajutorul unei formule magice și al unui însoțitor, vrăjitorul Abu-Hasan: vinovații, metamorfozați în prealabil printr-un fel de lichefiere, sunt introduși, fiecare, într-un ulcior, ulcioarele bine astupate urmând a fi azvârlite apoi în lacul Aral. Ne aflăm între "o mie și una de nopți" și cei "zece negri mititei" ai Agathei Christie. Dan Grădinaru scrie niște variații foarte libere pe marginea unor celebre opere literare. Și mai fantastică decât modalitatea de pedepsire a culpabililor este modalitatea de investigare a culpelor. Domnul Hu avea darul uluitor de a se preschimba în copia celui cu care vorbea, de a se transforma într-o oglindă care reproducea trăsăturile celui investigat. Detectivul (de fapt polițistul, de fapt călăul) împrumută chipul victimelor sale, identificare ce îi permite să le citească fără greș gândurile. Și cum gândurile acestor "turiști" ce practicaseră în țara de unde veneau "spionajul industrial" se roteau alarmate în jurul secretului lor, domnului Hu nu i-a fost greu să le divulge, rostindu-le cu glas tare. Din cei șapte călători rămân doar bizantinii Alexios și Domenikos, purtătorii faimoaselor toiege viclene de bambus, cu prețioșii viermi de mătase ascunși în țeava cavităților lor. Alexios e însă de fapt o femeie deghizată, Alexia, iar Domenikos - iubitul ei. Surprinzându-le șiretlicul, domnul Hu se pregătește să le aplice și lor știuta pedeapsă, când sosește vestea că Ha-Han, împăratul a murit. Profitând de zăpăceala generală, Domenikos îl atacă pe detectiv (tăblița lui - legitimația! - nu mai era acum valabilă); Hu și ajutorul său Abu-Hasan sunt făcuți prizonieri iar cele cinci ulcioare destupate; metamorfoza are loc de data aceasta în sens invers, după erupție duhurile prefăcându-se din nou în oameni, în cei cinci tovarăși de drum ai celor doi bizantini. E rândul fostului detectiv imperial și al vrăjitorului Abu-Hasan de a fi introduși, în ce-i privește definitiv, în fatidicele ulcioare care sunt apoi azvârlite în Aral. Reîntorși la Constantinopol, Alexia și Domenikos sunt primiți în audiență de împărat și de împărăteasă, cărora le oferă darul viermilor de mătase împreună cu splendida explicație a faptului că hoția lor nu a putut fi descoperită de detectivul Hu. Acesta, ne reamintim, citea cu ușurință gândurile oamenilor hărțuiți de el; dar cum gândurile îndrăgostiților Alexia și Domenikos sunt fixate asupra perechii, a celuilalt, detectivul Hu nu reușește să afle decât că unul din bizantini e femeie!

Nicolae GRIGORESCU: Artistul suferind de dinți

Parabola e străvezie. Ce regim totalitar nu și-ar dori un asemenea anchetator, de felul lui Hu; câte foloase n-ar fi tras Gestapoul (despre Germania hitleristă va fi vorba direct în altă bucată a volumului) din capacitatea călăului de a deveni, în timpul interogatoriului, geamănul (pe deplin informat) al victimei! Și oare nazismul sau comunismul n-au reprezentat o multiplicare a insului evocat de detectiv, care „era robul celor din jur", în speță a sa, a lui Hu: "Făcea exact ce i se comanda: gesturi, mișcări, vorbe. Abia după ce executa își dădea seama și hohotea de necaz". Fiul polițistului care "pozează în mare liberal" amintește de alte situații etc. Că semnificațiile narațiunii sunt pentru uzul secolului XX autorul ne-o reamintește de altfel la fiecare pas, împânzindu-și textul cu anacronisme brutale. Călătorii din vremea imperiului mongol comentează programele de televizor, exclamă alo! și kaput!, fumează țigări fine, poartă rucsacuri și blacheuri, vorbesc de liste vamale, spirt sanitar, benzină (deși călătoresc pe cămile!).

Dacă *Întâmplări pe drumul mătăsii* este un basm, *Imago - imaginea Egiptului nostru* este, deși nesubintitulată astfel, dar având drept motto un citat din *Istoria ieroglifică*, o "fabulă", plină până la refuz de cele mai diverse animale (păsări, târâtoare, rozătoare, feline etc.) adunate într-o rezervație. În care pisicuța Laokoon este un *el* și *el* este căsătorit cu șarpele cu clopoței (o *ea*!) și îndrăgostit de șarpele Anaconda (tot o ea, dar mai tânără, mult mai tânără, o elevă din "colonia de pictură"). Soții formează un cuplu de cadre didactice, profesori de desen la aceeași școală unde învață și Anaconda: triunghiul erotic e închis în perimetrul unui mediu omogen. Treptat, fabula se evaporează (și totuși, paradoxal, fără aceste "sălbăticiuni", acuitatea realismului narațiunii ar fi pierdut enorm!), din ea rămânând doar numele animaliere (în afara celor principale: Corbul, Porcul, Bivolul etc.) ale personajelor angrenate mai întâi într-o încâlcită și foarte prozaică istorie de familie, cu părinți, socri, vecini, prieteni, "romanul" mutându-se apoi în lumea unei școli de pictură, evocată de asemenea foarte veridic, cu clase de fete și băieți, cu cataloage, ore, cancelarii, cantină, plan de școlarizare, bilete de voie, cu pauze în care un profesor întârzie în clasă în timp ce la ușă se înghesuie fetele ce vor să intre ca să se dezbrace pentru ora de sport. Excelente sunt în acest cadru paginile ce înregistrează zbuciumul stângaci al profesorului ce a început deja să încărunțească, îndrăgostit de o elevă a sa (Anaconda), ca și psihologia în același timp simplă și enigmatică a fetei, stingherită și speriată la început, "neutră" față de sentimentele dascălului ei până ce ajunge să-și înțeleagă rolul și rostul, *puterea*. În final, "fabula" recristalizează, însă doar pentru ca eroul, meditând asupra poveștilor "pe care Paznicul (rezervației n.n.) le spune copiilor săi despre lanțul reîncarnărilor omenești", să exclame ca într-o revelație: "Și noi am fost oameni cândva!" Într-un fel de *Istorie ieroglifică* a conflictelor și tensiunilor banalității, dintre indivizi sau dintre grupuri, clanuri, "partide", Dan Grădinaru transformă oamenii în jivine cu speranța că, atingând pragul zoologic cel mai de jos, aceștia vor putea regăsi, într-o reacție la insuportabila lor stare (morala fabulei), demnitatea umană pierdută.

O parabolă a violenței istoriei moderne, de la expansiunea colonială la terorismul contemporan este *Kaghemusha, împărăteasa fluturilor*. Subintitulată "poveste japoneză medievală", narațiunea rescrie de fapt cu aproximație *Furtuna* lui Shakespeare, din care se și dă un motto.

În intervalul scurtului leșin cauzat de accidentul de mașină căruia îi cade victimă la 1 septembrie 1933, Hamilkar Gabler este transportat pe o plajă, la Marea Nordului, unde i se înfățișează un ins tuciuriu și ciudat care știe totul despre el și prevede (matematic) viitorul: peste exact șase ani - afirmă necunoscutul - va izbucni al doilea război mondial; Gabler l-ar putea însă împiedica dacă l-ar ucide pe Streck, șoferul lui Hitler, dispunând de o misterioasă influență și aflat la volanul Mercedesului ce l-a accidentat pe erou. Revenind la locul accidentului (și în simțiri) Gabler trage dar nu-l nimerește pe șofer: drumul celui de al doilea război mondial rămâne deschis! Acest scurt *Diver-tisment* (fantastic) cu Hamilkar (numele tatălui lui Hanibal, cel care era cât pe ce să învingă definitiv Roma și să schimbe cursul evenimentelor lumii) Gabler ne incită să medităm din nou asupra rolului - tulburător - pe care îl poate avea întâmplarea, hazardul în istorie.

Golem, frumoasă ca atmosferă, pare fără finalitate iar *Voltaire și Ignațiu de Loyola* este reluată din volumul de debut.

Cele șapte povestiri ce alcătuiesc volumul de față au fost scrise (fiecare din ele este datată) între 1974 (*Divertisment cu Hamilkar Gabler*) și 1988 (*Templul poeziei*). Cea mai recentă pare a indica o anumită reintrare în matcă a debordantei proze cu care ne-a obișnuit Dan Grădinaru. În *Templul poeziei* nu mai găsim nici "sălbăticiuni", nici anacronisme și amestec de epoci, nici contaminări de mituri și realități... Doar o mică demonstrație de levitație, în doi! Nu poate fi vorba, desigur, de o "cumințire" a scriitorului, totuși acum mai sobru, mai concentrat, mai pătruns de gravitatea "mesajului" său. *Templul poeziei sau* (după cum sună un foarte lung și elocvent subtitlu) *raportul unui agent secret către superiorii din țara sa în legătură cu Templul poeziei ridicat de partea inamică în chiar timpul preparativelor pentru războiul iminent* este o parabolă despre incapacitatea mentalității totalitare de a înțelege rostul poeziei, al artelor în general. Cultivarea acestora pare o aberație ce nu poate produce decât "degenerați". Trimis de ai lui, ce se pregătesc să comită agresiunea, în țara-victimă, ce urma să fie atacată, agentul secret, un adolescent crescut în chip spartan prin școli militare în tradițiile războinice ale neamului său are misiunea de a afla de ce inamicul construiește, în preziua războiului, în loc de cazemate, cum ar fi fost normal, un templu al poeziei. În care, dat în folosință în timp ce se mai lucra la el, tânărul spion deghizat în zidar pătrunde ca într-o lume absolut nouă pentru el, iar pentru cititor uluitoare. Cinci mii de "creatori" - poeți care declamă sau, sub presiunea unei explosive inspirații, dictează pe loc, pe moment unor femei frumoase și foarte dispuse să facă orice, versuri, muzicieni care concertează și pictori care zugrăvesc plafoane - ticsesc "clădirea aceea uriașă" în stil oarecum kafkian, plină de camere, saloane, scări suitoare, coridoare labirintice; se dansează, se discută, se mănâncă și se bea, câțiva - cărora li se alătură și eroul - efectuează o adevărată ascensiune urcând pe crenelurile Palatului. În cele din urmă, agentul se lasă "corupt" de lumea pe care trebuia doar s-o observe, pricepe de ce aici poeții erau "la așa de mare preț" și în ce fel (indirect dar eficace) arta poate fi la rândul ei o armă. Când războiul izbucnește, "degenerații" rezistă, într-un final deschis, destul de bine invaziei. Neînstare să-și ucidă noii prieteni, pe Gundaya, Nanda, Kashmir, Chattare ș.a. (cum îi cereau instrucțiunile), fostul agent secret, acum metamorfozat în alt om, înțelegând că și-a ratat misiunea, se sinucide. Un nou agent secret e pregătit să fie introdus în țara care se confundă cu Templul poeziei.

Într-adevăr, Dan Grădinaru confirmă.

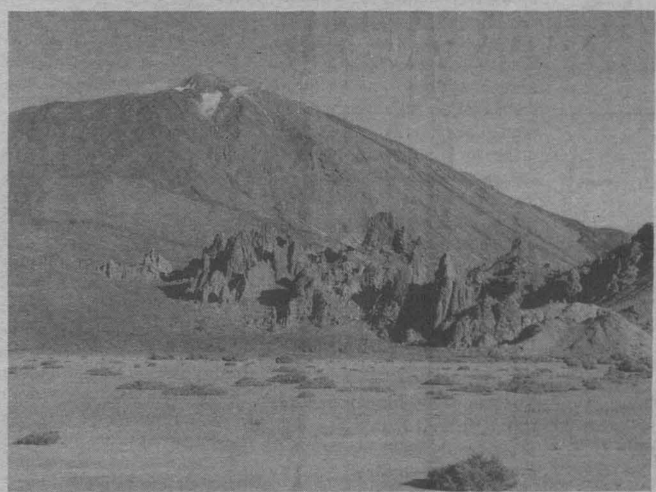
Valeriu CRISTEA

Dan Grădinaru, *Povestiri cu oameni și sălbăticiuni*, ed. "Cartea Românească" 1991

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Marin SORESCU

LA POALELE VULCANULUI TEIDE

Tenerife, 31 martie 1992

Pe data de 31 martie a.c.,
Chiar sub nasul vulcanului Teide,
De coasta insulei Tenerife
S-a apropiat un banc de poeţi.

Se ştie că poeţii
Sunt bogaţi în fosfor
Şi-n inspiraţie.
Consumând poezie,
Îţi lungeşti mult viaţa,
La ambele capete.

Pescuitul lor se va face doar
Cu cele patru elemente presocratice:
Foc, apă, aer şi pământ.

Cine zăreşte primul
Un poet citind pe ţărm
Va cădea pentru un an întreg
Într-o stare lirică salvatoare.

*
* *

Stau la etajul 14. O cameră pe colţ, cu doi pereţi dând spre ocean. Nu-mi plac, în general, camerele pe colţ - că e frig şi mă simt atârnat. Parcă aş fi tot în avion. Deschizând uşa şi intrând, m-a izbit albastrul oceanului, năvălind prin peretele de sticlă. Apoi vuietul acesta de cascadă al valurilor! Mi-am zis că sunt cazat sub Urlătoarea. Vecin cu o mare Urlătoare. Nu-i rău. Lasă, să vedem. De pe balcon priveliştea e nemaipomenită. Hotelul "Maritim" formează un unghi drept cu Oceanul Atlantic. Iar eu sunt situat undeva pe verticală, cu spatele la Teide.

În Tenerife te încearcă două spaime: prima e cea a scufundării bruşte a insulei. Unii localizează legendara Atlantidă cam în această zonă, arhipelagul insulelor Canare reprezentând rămăşiţele acelui dezastru. A doua ar fi pericolul erupţiei vulcanului Teide. Dar nu numai a lui. Toată insula mişună de vulcani - crescuţi ca negii pe un dovleac mare. O adevărată orgă de vulcani. Par modeşti, la locul lor - se zice că dorm. Dar dacă se întorc în somn? Noi pe unde fugim? Pe unde fugim acasă? Nu există, am aflat, o asigurare contra vulcanului. Poeţii - vor fi privilegiaţi căci vor eşua pe câte un vers. Au sosit astăzi toţi, venind din toate direcţiile ca albinele la urdiniş. Cu polen pe aripile avionului. I-am întâlnit pe Guillevic, Östan, Sjöstrand, Lasse Södeberg, Alan Browjohn, Peter Porter, Takis Varvitsiotis, Mateja Matevschi, Jacques Gaucheron. Jorge Justo Padrón şi Cleopatra Filipova au avut mult de muncă şi s-au descurcat exemplar, reuşind să pescuiască din toată lumea şi să aducă pe insulă, vii şi nevătămate, atâtea fragede făpturi. Toţi am călătorit câte 10-12 ore, dar ne simţim bine. Eu, personal, eram mai obosit la 9 azi dimineaţă, când am plecat de la Otopeni decât la 9 seara când am ajuns la hotel. Dând ceasul cu 2 ore în urmă. Am schimbat avionul la Frankfurt şi apoi la Barcelona. Trei ore de zbor de la Barcelona, peste ocean. Când ne-am apropiat de insulă a ţâşnit deodată din nori o spinare de balenă imensă. Vulcanul Teide! L-am contemplat plin de respect. Peste câteva zile aveam să-l "gust" pe îndelete, urcând până sus, în imensul crater de 25 de km. Am aruncat un bănuţ ca într-o fântână.

Asteroid

Ca un asteroid care începe să prindă
viaţă.
Şi viaţa începe, iată, cu caprele.
Ca un asteroid care începe
Să prindă capre, momindu-le cu smocuri
De iarbă uscată - sau arbori de lavă,

Norii ca iezii bălţaţi,
Sar peste bolovanii unui râu încremenit.

Hula oceanului împinge malurile
Spre centrul insulei
Ţuguind-o
Norii se strâng aici în vârf,
Ca un cuibar unde cloceşte marele
vultur.
(2 aprilie 1992)

*
* *

Aici a poposit Columb, mergând să descopere America. America fiind descoperită, noi am sosit degeaba? Îl întreb pe Justo. Nu, vor fi şi surprize.

Acest prim festival este el însuşi o surpriză. Intitulat "Atlantida", îşi propune să refacă, din sfărâmături, un continent scufundat. Acest continent, evocat de Platon, poate fi cel al speranţei în mai bine, pe care numai poeţii ştiu s-o încropească, din cioburi, dărâmături, scufundări. Vechiul vis al lui Justo Padrón a căpătat contur.

-În urmă cu vreo 15 ani, scriam despre tine că eşti un optimist incurabil.

-Acum sunt doar un optimist moderat, îmi răspunde râzând. Închinăm în sănătatea "Atlantidei" un coniac "Cadernal". E cel mai bun coniac spaniol, ne asigură Justo, pe mine şi pe Mateja Matevschi. Întâlnind prieteni vechi, ne simţim toţi mai tineri cu 10-15 ani.

Improvizez un fel de "tufuri" lirice, pe care le citesc în autobuzul care ne transportă zilnic de la hotel în portul Garachico - la vreo 40 de km. Arhipelagul Canare este format din şapte insule. (Se văd toate, dacă te sui pe falnicul copac drago, care duce în cârcă 2000 de ani.) Una e încă fierbinte - acolo ar trebui să mergem, la sfârşit, să ne gravăm poemele în lavă. În Tenerife deosebirile sunt mari între partea de sud şi cea de nord. Sudul e un fel de pustiu dezolant. Râuri de lavă încremenite, poiene pustiite. Partea de nord bucură privirea cu vegetaţia ei bogată şi luminoasă. Bananieri peste tot, ca nişte mici armate pornite la asaltul înălţimilor. Vii, portocali, lămâi. Ocupaţia culegătorilor e rentabilă. Populaţia relativ numeroasă gravitează în jurul unor oraşele şi porturi.

Garachico a fost până în secolul XVII port principal al insulei. O mare erupţie a devastat insula - astupând golful. Portul de azi e mult mai mic, dar destul de prosper. Poposim la prânz la restaurantul de pe ţărm. Mese întinse, sub umbrare chiar printre stânci spălate de valuri. În faţă, blocând intrarea în port, o imensă rocă - o ancoră azvârlită de Dumnezeu. Desenez pe şerveţele peisaje marine, cu ochii după balena care trebuie să se ivească în larg. În urmă cu vreo două luni, una s-a ciocnit aici c-un vapor!

Maria Kodama, soţia lui Borges, a sosit ieri din Argentina. Desigur, drumul cel mai lung, dar e obişnuită, pentru că marele călător, autorul "Tigrilor albaştri" a purtat-o de atâtea ori pe distanţe şi mai mari. Practic, era într-o perpetuă călătorie.

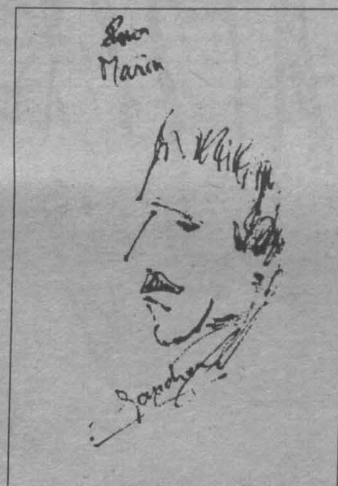
❑

Poezia ca gest de legitimă apărare

(frânturi de dialog)

Justo JORGE PADRÓN

Marin SORESCU
văzut de Jacques GAUCHERON

S: -Dragă Justo, hai să continuăm dialogul nostru început la Madrid, în 1982, cu ocazia congresului poeţilor. E vorba de discuţia scrisă - altfel noi ne-am mai întâlnit, cu diferite ocazii, şi-am stat mult de vorbă. Ne-am întâlnit în Corfu; bineînţeles, mi-a făcut mare plăcere să fiu martor la încununarea ta la Struga. O dublă încununare, aş spune, pentru că, tot acolo, te-ai căsătorit cu minunata ta soţie, aici de faţă, Cleopatra Filipova, acum colaboratorul tău de nădejde şi care te fereşte de multe necazuri. Muză şi înger păzitor. Eu am motive în plus s-o simpatizez, fiindcă a studiat şi limba română, fiind o studentă silitoare, prima din grupă - cum mărturiseşte - şi aş putea vorbi cu ea româneşte. Te-a ajutat enorm în organizarea acestui dificil festival. Am avut ocazia acum să ne întâlnim cu mulţi poeţi spanioli - şi înţeleg această competiţie şi ca un omagiu adus liricii iberice. Printre participanţi se numără Luis Rosales, Torcuato Luca de Tena, Joaquín Calvo Sotelo, Leopoldo de Luis, Alfonso Canales, Santiago Castelo. I-am cunoscut, cu alte ocazii, pe Enrique Badosa, Luis Jimenez Martos, Pedro de la Peña ori Carlos Murciano, şi ei prezenţi. Îţi mărturisesc, am fost profund mişcat de atenţia plină de respect şi curtoazie de care s-au bucurat seniorii liricii spaniole de azi, un Luis Rosales, un Torcuato Luca de Tena. Asemenea gesturi onorează. Cum vezi poezia modernă a ţării tale?

P: -Poezia modernă spaniolă se sprijină pe trei stâlpi: Ramon Jimenez, Miguel de Unamuno şi Antonio Machado. Din Jimenez porneşte generaţia 27 (Lorca, Aleixandre, Cernuda, Guillen, Alonso Damaso, Salina). Din Unamuno: Miguel Hernandez, Leopoldo Bonero, Luis Rosales, Dionisio Ridruego. Pe coloana Machado s-a aşezat generaţia 50: Claudio Rodriguez, Lope Angel Valente, Jaime de Bierma.

S: - Poezia ta unde s-ar încadra?

P: - Eu fac parte din generaţia 70. Ea acordă o mare importanţă limbajului şi imaginaţiei. Sunt printre puţinii care s-au lăsat contaminaţi deopotrivă de mesajul lui Unamuno, al lui Machado şi al lui Jimenez. Pentru mine, poezia nu e numai imaginaţie şi limbaj ci şi gândire filosofică şi emoţie. Am încercat o

(continuare în pag. 13)

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Amintiri deghizate

UN PSEUDONIM BUCLUCAŞ

Cântărea oare personalitatea artistică nu prea mult în ochii autorului "cânticilor ţigăneşti", de vreme ce îşi asuma, tipărindu-le, rolul doar al unui tălmăcitor, "de data asta chiar din limba poporului său pe care-l îngână". Sigur, poate să fie la mijloc o formulă de falsă modestie ascunzând suficient orgoliu, ca să-i permită lui Miron Radu Paraschivescu a se închipui un nou Anton Pann.

Dar şi alte gesturi ale sale alimentează bănuiala că făcea gafe frecvente la acest capitol literar. Nu el a pus în circulaţie aserţiunea conform căreia alfabetul poeziei româneşti ar începe de la litera *B* , prin Bacovia, Blaga şi Barbu? Era o formă cam neserioasă de a-i refuza lui Arghezi întâietatea. De altfel Miron Radu Paraschivescu s-a grăbit să atace în *Scânteia* pe autorul *Cuvintelor potrivite* mult mai devreme ca Sorin Toma. Tot în acelaşi ziar a avut o iniţiativă asemănătoare cu Eminescu, al cărui loc de frunte cerea să i se acorde lui Alecsandri. Enormitatea revendicării m-a împins să confecţionez o parodie la *Sergentul.* În ea, cel care primea strângerea de mână a colonelului rus şi onorurile regimentului imperial era Miron însuşi. Încheierea, pe cât îmi amintesc suna cam aşa: "Bat pasul, poartă arma, salută toţi ca un poetul,/ ce-şi târşeşte albastrul lui călţun". Ultimul vers făcea aluzie la eroarea enormă pe care tocmai Miron o săvârşise în *Revista literară* , de sub direcţia sa. Acolo, războindu-se cu existenţialismul, scrisese că acesta a lansat moda ciorapilor albaştri, afirmaţie năstruşnică rezultată din traducerea *mot à mot* a expresiei franţuzeşti *bas-bleu.* Miron căzuse peste ea într-un articol care-i folosise drept material documentar şi unde erau denumite astfel numeroasele adepte feminine ale noului curent filosofico-literar.

Parodia mea nu a apărut nicăieri, dar a făcut repede ocolul cafenelei bucureştene. Că ajunsese chiar mai departe, aveam să-mi dau seama curând într-o şedinţă care-i aduna săptămânal la *Contemporanul* pe membrii colegiului revistei. Erau foarte mulţi, toată crema ideologică a partidului, venea şi Leonte Răutu. Redacţia nu dispunea de atâtea scaune, invitaţii, neavând încă fumurile viitoare, luau loc, democratic, pe teancuri de reviste, şi-şi permiteau să mai glumească. În şedinţa amintită s-a discutat printre altele cum să reflecte *Contemporanul* aniversarea războiului de independenţă. Cineva a propus să se reproducă în pagina întâi poezia *Peneş Curcanul* de Vasile Alecsandri. "De ce nu *Sergentul*, şi în actualizarea lui Crohmălniceanu" a intervenit Răutu, surâzând avizat către mine. Eu mă simţeam măgulit de popularitatea pe care şi-o câştigase mica mea glumă poetică, dar şi uşor alarmat, fiindcă o făcusem cunoscută numai câtorva amici. Fusesem şi răutăcios cu naşul meu literar. Miron Radu Paraschivescu mă publicase pentru prima oară în *Ecoul* , unde se ocupa de pagina culturală a ziarului. Aici, spre sfârşitul războiului, tipărea diferite lucruri care schiţau o rezistenţă la propaganda oficială. Erau pomenite nume ostracizate de autori străini cunoscuţi pentru sentimentele lor ostile hitlerismului sau catalogaţi printre producătorii aşa numitei "entartete Kunst" (artă degenerată), după canoanele estetice ale noului Reich. M.R.P. răspundea el însuşi colaboratorilor şi-i sfătuia să practice o literatură hrănită de idealuri generoase. Îi îndemna pe poeţi să ia exemplul lui Whitman, recomandare deloc ortodoxă în acei ani (un scriitor american care mai era şi cântăreţ al democraţiei).

Ilustraţii de Magdalena RĂDULESCU la „Cântice ţigăneşti" de Miron Radu Paraschivescu

Din Galaţi, unde mă aflam atunci şi prestam "muncă obligatorie" ca desenator tehnic la Serviciul Hidraulic, corespondam intens cu Nina Cassian. Ea îi trimetea lui M.R.P. versuri barbiene, semnate Maria Veniamin, şi el le refuza sistematic, reproşându-le factura ermetică. Numele amicei mele apărea des, însă la "poşta redacţiei", urmat de rânduri care căutau să o convingă a abandona o cale greşită. Mallarmé, Valéry, îi explica, sînt modele nepotrivite vremurilor, acestea reclamând o poezie cu impact direct asupra mulţimilor şi nu una destinată a satisface doar elitele sociale.

Eu, claustrat în urbea dunăreană, urmăream din depărtare asediul prelungit şi stăruitor, la care amica mea supunea pagina literară din *Ecoul.* Găseam că nu merită atâta energie, şi apoi aerele de mentor ale lui M.R.P. îmi călcau pe nervi. I-am scris Ninei Cassian că personajul trebuie tratat cu totul altfel. Anexam misivei mele câteva medalioane despre nişte autori mai puţin cunoscuţi, Vachel Lindsay, Jehan Rictus, Velemir Hlebnicov, Erich Kästner, Ramon Gomez de la Serna şi Achille Campanile. Aparţinând cât mai multor literaturi, ca să facă impresie. Prezentările erau redactate într-un ton de blazare erudită, parând că spun o parte foarte mică din ceea ce semnatarul lor ştie, prin urmare nu încape nici o îndoială asupra exactităţii afirmaţiilor lui. Şi aşa chiar stăteau lucrurile până la un punct. Numai că de acolo mai departe, totul era invenţie curată. Medalionul închinat lui Vachel Lindsay îl făcea pe poet să cadă răpus de focul pistolului automat al unui gangster în "loop"-ul din Chicago. Plătise astfel, îndrăzneala, susţineam, de a-şi fi recitat prin sălile cinematografelor statului Illinois poemele sale împotriva actualilor stăpâni ai Americii, "oamenii cu osul nasului frânt", Spick O'Dopell, Morgan sau Al. Capone. Şi ca să fac naşcocirea cât mai credibilă recurgeam la îndemânarea mea de pastişor, producând (în traducere) un lung citat elocvent despre Ramon Gomez; scriam că nu doarme niciodată; cine trecea la orice oră noaptea prin faţa locuinţei lui putea vedea o fereastră luminată, dovada insomniei productive a scriitorului. Cu Kästner, am împins mistificaţia până acolo încât să conteste evidenţa. Pretindeam că *Emil şi detectivii* e un apolog filosofic, căruia doar mărginirea editorului român şi ignoranţa criticilor noştri i-au creat statutul de roman pentru copii. Şi încheiam senteţios: *Habent sua fata libelli!*

Îi ofeream lui M.R.P. "medalioanele" mele printr-o scrisoare impertinentă, asigurându-l că pot furniza asemenea confecţii cu nemiluita, dar pretind să-mi fie plătite. Altfel zis, nu băteam sfios la poarta debutanţilor, ci intram pe ea arogant, punând condiţii.

Am expediat totul Ninei Cassian, divulgând caracterul faceţios al textelor şi lăsând-o să facă ce vrea cu ele dar, dacă le trimite lui M.R.P., să adaoge neapărat misiva obraznică. Aşa a şi procedat nu înainte de a-mi alege un pseudonim literar. Acela imposibil, Ov. Crohmălniceanu-Sache, i-l datorez bătrânului Cassian, tatăl prietenei mele, om cu mult humor.

Lui M.R.P. i-au plăcut "medalioanele", a trecut peste scrisoarea insolentă şi a trimis imediat la tipar paginile despre Vachel Lindsay. M-am trezit astfel publicat în *Ecoul* din 9 august 1944, sub semnătura Ov. Crohmălniceanu-Sache. Şi eu aflam abia atunci de acest pseudonim aiurit cu care debutam.

Mai târziu, Nina Cassian mi-a povestit că lucrurile nu decurseseră chiar aşa de simplu cum aş fi fost înclinat să cred. Miron Radu Paraschivescu găsise "medalioanele" mele foarte reuşite, hotărâse să le publice pe toate, dar nutrea suspiciuni în legătură cu existenţa reală a persoanei care purta un nume atât de neverosimil. Era şi păţit. Tocmai înghiţise o păcăleală, în pagina literară de sub îngrijirea sa, apăruse prezentarea unui scriitor imaginar. Lumea fusese pusă la curent de autorul farsei şi se amuzase pe seama lui M.R.P. Din prudenţă, el ştersese numele Ov. Crohmălniceanu-Sache şi-l înlocuise cu Paul Scorţeanu, pseudonim pe care-l utiliza frecvent, când voia să atribuie cuiva texte redacţionale. Dar Radu Bogdan, complice la cabala din familia Ninei (era vărul soţului ei şi avea relaţii cu M.R.P.), pătrunsese în tipografie, înainte ca ziarul să se tragă şi, contra unui pol, reintrodusese în pagină semnătura iniţială. Ea a apărut şi sub "medalionul" despre Velemir Hlebnikov, publicat câteva săptămâni mai târziu. Neîncrederea lui M.R.P. că Ov. Crohmălniceanu-Sache există cu adevărat nu dispăruse. Însă, mi-a comunicat Nina Cassian mă sfătuia să-i înlătur dubiile printr-o scrisoare pe care să o primească el personal din Galaţi. Altfel, restul "medalioanelor" vor vedea lumina tiparului semnate Paul Scorţeanu. I-am trimis îndată lui Miron o misivă nu mai puţin impertinentă ca prima. Explicam acolo de ce adaog în coada numelui pe Sache; aveam un unchi, tot Crohmălniceanu Ovid, e o persoană ciufută şi nu voiam să fiu confundat cu el şi să mă aleg cu cine ştie ce neplăceri. Mai mult, auzisem că urmează să fiu botezat Paul Scorţeanu. Ei bine, nu eram de acord! Ţin la numele meu şi, dacă trebuia neapărat să adopt un pseudonim, acela de Paul Scorţeanu îmi displăcea. Doream să semnez Paul Scorţosu. Miron n-a luat în seamă pretenţiile mele. Medalionul despre Jehan Rictus, dacă-mi amintesc bine,a apărut iscălit

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Paul Scorțeanu. Am constatat-o ajuns la București, peste vreo lună. Miron mi-a spus mai târziu că fusese la Galați și mă căutase, dar nu dăduse peste mine. Eu plecasem spre capitală într-un vagon de marfă, cu paie pe jos (așa erau formate garniturile atunci, în săptămânile acelea tulburi din toamna anului 1944). Am călătorit toată noaptea fără să închid ochii; mă temeam să nu-mi dispară puținii bani, cusuți într-o pungă agățată la piept, și ar fi fost de altfel cu neputință să adorm, fiindcă o voce femeiască repeta fără încetare începutul unui cântec popular, răcnind către noi: "Pe mine mă cheamă Floare/ Cine mă iubește moare".

Numele sub care debutasem a încercat să mi-l schimbe mai târziu, la *Contemporanul*, și Zaharia Stancu. M-a luat din scurt, o dată când a trecut pe acolo: "Domnule, mi-a spus, trebuie să-ți alegi alt nume. Nu merge în literatura română cu o semnătură atât de lungă. Cinci silabe are doar Kogălniceanu!" "Și Alexandrescu". Mi-a venit să-i spun, dar am renunțat, fiindcă mizam mai curând pe efectul minciunii debitate lui M.R.P. S-a ales și Stancu, așadar, cu povestea inventatului unchi din Galați și a respectului meu pentru numele familiei noastre. N-a mai insistat. De ce am păstrat însă eu acest pseudonim imposibil de care toată lumea se poticnea pronunțându-l? A fost un act de frondă juvenilă și un pariu cu mine însumi: să fac a se impune rebarbativele foneme. Am operat, totuși, o modificare, reducându-l pe Sache la o inițială. Nu prevăzusem însă că-i voi da astfel lui G.Grigurcu prilejul să producă gluma "fină", "criticul ovăz".

❒

GRAFFITI

Gheorghe TOMOZEI

Mirabilele semne

O amintire din iunie 1989...

Ne întoarcem de la Ipotești pe alt drum decât cel străbătut la venire, spre a desluși prin pânzele fumegânde ale ploii ruinele cetății (cetăților) de la Stâncești. Nu e nimic de văzut, potopul ploii ne împiedică să ne apropiem de glorioasele nisipuri ce încă sunt mărturie, aici la cap de țară a falei bătrânilor daci.

Arheologii, în săpăturile de acum două decenii, au dezvelit foarte puțin din conturile îngropate ale cetăților, au întocmit migăloase rapoarte de lucru și au așezat în rafturile muzeelor puținele obiecte-mărturii cu care truda lor ne-a îmbogățit.

Opaițe, desigur.

Arme, piese de harnașament, bineînțeles.

Dar ce căuta acolo, sub brazdă, Peștele de argint cu cap de mistreț și coadă de vultur? A văzut cineva o vietate la fel? E lesne să-ți spui că bizarul pește semnifică logodna a trei elemente (pământul, apa, văzduhul), dar cine ne-ar putea încredința că și autorii lui, dacii, gândeau la fel?

Mirabil semn. Ce altceva va fi voit să însemne?

Mirabil semn. Dar cât de mirabil când la o bătaie de săgeată se află blândul sat cu nume blând și el, Ipoteștii?

În care Ipotești, în urmă cu nu prea mulți ani, dărâmându-se cu folos o înjghebare muzeală înălțată cam fără rost, spre a ridica, așa cum va fi fost, cu trup nou, casa căminarului Gheorghieș Eminovici, meșterii au dat de cioburile unui vas de lut. Care vas, reconstituit, s-a dovedit a fi amfora romană din care au băut apă locuitorii unei gospodării dacice.

Mirabil semn.

Cum va fi ajuns făloasa amforă sub casa de la miazănoapte? De mirare lucru.

Țărâna viețuirii dace, peste ea ciobul roman și, peste toate, tălpile copilului Eminovici G. Mihai și semnul devine mai puțin mirabil...

Dar Lacul, ce căuta (ce caută) un lac atât de viu și limpede, pironit cu mari nuferi galbeni și albi acolo, în plină câmpie, lângă trupul Ipoteștilor? Va fi existat și înainte de copilul mai înainte evocat?

Nu cumva...

Și-apoi cine-l hrănește cu apă atât de proaspătă și clară, care izvoare subpământene, care visare și care dor?

Mirabile semne.

El a existat. A scris. S-a lăsat fotografiat. A iubit. A avut ciubote și surtuc (când le avea). Bea tutun și cafea. Și având "icoană la scris" a scos din călimară "Luceafărul", "Memento mori" și "Oda în metru antic".

Și-atunci, mirabilă înfricoșătoare întâmplare, cum a fost cu putință ca în noaptea de 14 spre 15 Iunie 1889 după ce a acuzat mari dureri de cap și a cerut o cană cu lapte...

Grigorescu desenator

(urmare din pag. 1)

învățătură, să o facă să străbată în producția sa. Totuși, oricâtă bunăvoință și înțelegere arată, oricât se străduiește, cu răbdare, cu o bună amintire a lecțiilor ascultate în școli înalte, el este departe de a egala pe Grigorescu. În tablourile lui istorice, prin aranjamentul lor, se dovedește mai învățat decât Grigorescu, mai capabil decât el să imagineze o scenă, să grupeze, în front și în adâncime, figurile ce o constituie; e un pictor mai cultivat decât cel care numai târziu, în atelierul lui Cornu, ori copiind în Muzeul Luvru, are ocazia să-și pună unele probleme, reclamate de altfel de opere. Ca pictură propriu-zisă, ca mânuire a pensulei, ca aranjare a culorilor, pentru a ajunge la o suprafață încântătoare pentru ochi, ca exactitate și nimerită așezare a detaliilor, ca expresivitate a unei fețe, naturalețe a atitudinilor, Grigorescu se mișcă în regiuni cu mult mai înalte. Și Aman a desenat. În plus, a practicat gravura, care și ea e artă de desenator. Nimic nu se ridică însă în opera sa la frumusețea și expresivitatea - nici chiar la preciziunea - unui desen obișnuit de Grigorescu. De ce această superioritate a lui Grigorescu asupra mai bătrânului și mai cultivatului Aman? În adevăr, în timp ce Grigorescu se liberase de orice amintire de școală și reușise să devină el însuși un pictor realist autentic, Aman persistă, în tot ce face, să se gândească la anume modele, care i se impun prin prestigiul lor de atelier și îl stânjenesc. Nicăieri această deosebire nu apare mai clară și mai evidentă decât în scenele cu subiecte țărănești, la care totuși Aman se gândise cel dintâi, dar pe care le concepe și le tratează ca pe niște scene istorice, artificial, în timp ce Grigorescu, pornind de la viață, face din ele cele mai veridice reprezentări ale realității din satele noastre, pe care o vede cu ochii lui.

Mai plăcut, mai rafinat, mai personal este chiar bătrânul Szathmary, când nu-și pierde vremea să se copieze pe el însuși, în acuarele migălite și destinate ori unui amator novice și fără gust, ori pentru o reproducere cromolitografică. Atunci, e drept numai excepțional, el ajunge în acuarele la o vervă, la o spontaneitate și un brio, la un colorit atât de strălucitor, câștigat în contactul cu acuarelele romanticilor, pe care nici chiar Grigorescu nu-l atinge.

Andreescu a desenat puțin și destul de neîndemânatic. El este singurul care, ca pictor, se poate rând alături de Grigorescu. Talentul lui este însă de altă natură. În momentul când iese din perioada de dibuiri naive, și el poate fi considerat un colorist tot așa de dotat ... și Grigorescu, însă într-un sentiment grav, cu o paletă mai puțin răsunătoare, de multe ori un superior armonizator de griuri. În plus, el este mai atent ca Grigorescu la calitatea materiei picturale: o iubește pusă mai din belșug, mai cu împăstări. Nu-l preocupă însă decât desenul în culoare, sau n-a vrut să se exercite în altă direcție. Ce ne-a rămas, ca desene autentice, de la Andreescu, în mic număr, e mai degrabă slab. Ele nu exprimă nici pe departe ceea ce a trebuit să simtă, în fața motivului, acest poet inspirat al pădurii înverzite sau sub mantia albă a iernii, al drumurilor singuratice de țară, printre holde, al vederilor de oraș, ca cea din *Barbizon sub zăpadă*, sau ca cele două vederi de străzi din Barbizon revenite de la Moscova.

Luchian desenează și el, și desenează cu mult talent, cu precizie, cu un sentiment adânc și clarvăzător. Opera în alb și negru are pentru el nu numai o valoare sentimentală, de amintire duioasă, dar și de experiment. Singur la noi printre cei mari el încearcă fel de fel de procedee, care se practicau uneori în Franța, pe care le stăpânește cu timpul, dar care sunt departe de a da impresia francă, convingătoare și emoționantă a unui adevărat desen. Deși desenând cu dragoste, deși autor al unui bogat număr de foi în alb și negru, în sanguină, în acuarelă și în pastel, el nu este un desenator de clasă egală și din aceeași familie cu Grigorescu. Rolul desenelor sale - și nu numai când s-ar putea spune că, din cauza bolii, transportul afară din casă și munca în aer liber, cu tot bagajul necesitat de o pictură în ulei, devenise pentru el un chin - este să înlocuiască pictura, tabloul. E clar că așa îl înțelege, ca un substitut al adevăratei picturi, din care pricină și atunci când se servește de acuarelă, gen în care el ne-a lăsat câteva opere de o mare valoare, și atunci când se servește de pastel, impresia ce lasă ca dimensiune, ca scop general, nu este deosebită de cea a operelor în ulei. Adevăratul desenator, Grigorescu, de pildă, evită aceste presupuse tablouri, nu destul de sincere și în genere de format mare, bune de pus în perete. Lui îi plac confidențele intime, mărturisirile zilnice, notele repezi și neprevăzute, impresiile, unele luate chiar pe ascuns, în fundul pălăriei, pe o foaie mică de carnet, când a întâlnit, pe stradă sau într-o societate, ceva demn de memorat, studiile de ansamblu ori de detalii, până ajunge la ceva satisfăcător, în vederea unei compoziții. Adevăratul desenator, pasionat să exprime, este toată ziua cu creionul în mână. Și nu e amănunt, cât de neînsemnat în aparență, care să nu-i rețină atenția. Așa a fost Grigorescu, și nu numai în alb și negru, încercând în această tehnică toate procedeele posibile, dar și în schițele în ulei, cu nimic deosebite ca avânt, ca redare directă a viziunii, ca duct al pensulei, de aceleași subiecte, tratate în negru. De aceea, nimic nu dă impresia realității, a unui contact direct, zilnic cu ea, ca trecerea în revistă a acestei părți mai puțin remarcate a operei lui Grigorescu, mai puțin pusă în valoare până acum. În ea avem surprinderea fericită de a descoperi un artist aproape nou, răspunzând la orice chemare venită dinafară, aproape de viață, energic, poate mai mult chiar decât în pictură, înarmat cu cea mai expresivă tehnică de desenator. El se menține multă vreme în această strălucită formă, până ce, și în această artă ca și în pictură, se dispensează din ce în ce mai mult de natură, departe de care el nu mai este sigur de sine. Ajunge astfel la o vreme când ceea ce face nu-l mai mulțumește poate deplin, nu-l mai interesează. Singura formă de desen care mai persistă până la finele carierei sale sunt mici note, cât se poate de sumare, crochiuri în vederea viitoarelor tablouri, din ultimii ani, scene cum sunt cele atât de frecvente cu subiecte rustice. Cu creionul în mână, el probează o atitudine sau alta a personajului, mai totdeauna singuratic, din aceste numeroase pânze, ciobanul sau fata de la țară, îi așază în pagină într-un fel sau altul până ce se declară satisfăcut, trece apoi la execuția în ulei, cel mai adesea în mai multe variante și fără model. Este ultima formă în care mai întâlnim la Grigorescu acest gen de expresie atât de natural și atât de conform cu adevărata sa fire, în care el lăsase posterității sute de minunate realizări.

❒

Nicolae GRIGORESCU: O foaie de album. Studii de capete.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Orfeu în „Împărăţia Cuvintelor"

Nimic nu e mai exagerat, la unii dintre contemplatorii recenţi ai operei lui Ştefan Augustin Doinaş, decât confundarea poeziei acestuia cu o "neobosită *cotrobăire* (s. n.) prin fiinţe, lucruri şi textele mari ale lumii". Nimic mai exagerat apoi ca ideea că autorul e un "meseriaş al culturii" (stranie apropiere!) sau că, în unele versuri, textul e comunicatul de luptă al "acelui colosal spate al frontului, unde planurile de atac se confundă cu cele defensive, unde aroganţele narcisiste dispar sub orgoliul cvasianonimatului,... unde orice emisie de originalitate e consecutivă unei ucenicii apte să se desprindă de poala maestrului."

Adesea momentele de celebrare -Ştefan Augustin Doinaş a fost sărbătorit, de curînd, cu prilejul împlinirii a 70 de ani- sunt însoţite cu declaraţiile patetice ale discipolilor şi admiratorilor, foarte interesaţi de a li se auzi mai degrabă vocea decât ideile.

Poezia sa, văzută ca o imensă surpare de geologie lirică, drept un tremblement de terre peste care "cotrobăie" o viziune surescitată spre a cuprinde prăpăstiile lumii şi cărţile de nisip ale veşniciei, e doar o reprezentare de orbi care pipăie suprafeţele neputând înţelege decât ceea ce-i inculcat în puţina experienţă de lumină avută. Ştefan Augustin Doinaş e un mare iniţiat în orfica poeziei. Înlăuntrul fiinţei sale există o disciplină ordonatoare de sens care ne face să credem că lui i se potriveşte, cel mai exact, dictonul latin *homo sum, humani nihil a me alienum puto.* Iar acest "socotesc că nimic (nu trebuie) să-mi fie străin", are, în verbul poetic, rostul superior al cunoaşterii. E vorba desigur de o cunoaştere de tip particular, aşa cum spuneam mai înainte, a unui iniţiat care, asemenea lui Orfeu, transmite deopotrivă luciditatea şi misterul relevate prin cuvântul creator de personalitate. Creaţia artistică nu e alterată nici de viciul emoţiei subiective, nici de partiprisurile experienţelor dinaintea sa, deşi nu-i sunt străine avatarurile limbajului artistic -e un excelent traducător al lumilor spirituale germane, franceze, italiene, ale căror mentalităţi culturale le cunoaşte profund, a "tradus", în sens ideologic, tipurile de creaţie şi impactul lor cu realitatea, s-a arătat captivat de modernism, altfel spus, de spiritul pur al poeziei lui Paul Valery, l-a "văzut" pe Jarry detronat de Ubu şi a scris, exegetic, despre poezia generaţiei *beat.* Toate acestea nu se constituie în experienţe artistice, ci, mai degrabă îmbracă sensul superior al unor orizonturi de conştiinţă intelectuală, teoreticianul şi poetul rămânând mereu egali cu sinele. Ca orice mare poet Ştefan Augustin Doinaş e un creator de noi adevăruri, prin impunerea cărora întreaga sa lirică devine semnul unei heraldici poetice, detaşabilă şi inconfundabilă în mişcarea noastră literară. Personalitatea sa se apropie, prin constanţa modernităţii actului poetic, de veşnic însetatul de nou care a fost Macedonski (între *Mistreţul cu colţi de argint* şi *Noaptea de decembrie* au fost semnalate afinităţi) şi de Perpessicius (poetul). Ca şi acesta din urmă, Doinaş e preocupat de marile teme ale artei, preferând erudiţiei livreşti şi pe alocuri ostentative a eminescologului, transformarea ei in idee culturală, emoţie încorporată în meditaţie şi intelectualism. Arta sa poetică e rezultatul întâlnirii (câteodată coliziunii) dintre un impresionant dicţionar de idei culturale şi tehnica versificării. Medierea prin cunoaştere între univers şi cuvânt are un dramatism sublimat, o seninătate superioară şi solemnă pentru că în fiece vers devenit memorabil există o voinţă supraordonatoare. Poetul nu scrie ci oficiază, mereu ispitit de conjuraţia poetică a lucrurilor cu sensul:

"Una şi singură,/ pulsar/ între Alfa şi Omega,/ lauda locuieşte în cerul gurii.// Acolo- /fâlfâind în locul *păsării,*/ cuvântul pasăre se ouă în aer./ Acolo-/ suferind în locul inimii,/ cuvântul *inimă* nu oboseşte./ Acolo- / durând în locul iubirii,/ cuvântul *iubire* se-mparte la castori.// Din exil,/ Ioan-fără-Limbă/ -prinţul cu sabia-n teacă- / Ne-a trimis veste.// Să aşezăm zale ori călţi/ între noi/ şi tăişul lucrurilor// Să întemeiem / în alb/ Împărăţia Cuvintelor".

Alături de Nichita Stănescu şi Marin Sorescu, Ştefan Augustin Doinaş formează prima triadă valorică a poeziei româneşti contemporane.

Lucian CHIŞU

Nicolae GRIGORESCU: Droşca cu trei cai a lui Grigorescu

Nicolae GRIGORESCU: Studii de portrete pentru ofiţeri

Nicolae GRIGORESCU: Doctorul Kalinder

Urări la o aniversare

In ziua de 26 aprilie 1992, întâmplarea a vrut să-i dăruiască poetului Ştefan Aug. Doinaş două coincidenţe al căror conţinut îl vor fi bucurat cu deosebire: celebrarea sfintelor Paşti şi trecerea prin ţara noastră a lui Mihai de Hohenzolern pe care poetul a ţinut să-l întâmpine. Una binecuvântează rosturile poetului în vreme; cealaltă arată consecinţele ciudate ale vremurilor asupra omului. O a treia coincidenţă, mai puţin marcată de hazard şi efemer decât celelalte, este fără îndoială preţuirea *republicană* a poeziei sale, mai puternică decât întâmplătoare conjuncţii astrale ori decât înşelătoare împrejurări terestre. Aici cred că îşi află creaţia lui Ştefan Augustin Doinaş o autentică situare, la întâlnirea multora dintre înaltele sensuri ale acestei noţiuni, fie ea şi în variantă platoniciană. Aflat la vârsta când viaţă, operă şi credinţe pot deveni o singură sferă, poetul îşi va reaminti poate de asta ca de o datorie. Chiar poezia lui, rostind uneori despre efemerităţi repetabile sub masca signifianţei majore, se constituie într-un *memento: Cântarea asta sumbră, tremurată/ e ca un glas pierdut, de altă dată;/ sărutul vine singur, înglodat;/ îmbrăţişarea asta s-a mai dat;/ iar zâmbetul plăcerii are-un sclipet/ îmbălsămat ca regii din Egipet;/ un semn făcut de nimeni nimănui./ Ah, totul e un vis, o altă lume./ Iar noi jucăm, în tinere costume,/ un rol încărunţit cum altul nu-i.* Însuşi sensul poetului într-o lume doar conjunctural măreaţă ori mizeră i-l oferă sieşi propriile versuri: *Mereu senin şi tânăr, într-o singurătate/ a lucrurilor pline de flăcări, care mor/ în locul meu, fidele, - eu împlinesc în toate/ tiparul frumuseţii şi nemuririi lor.* Sunt versuri pe care nu e posibil ca poetul să le fi uitat şi care mă fac să cred că nu şarje encomiastice sau exegeze patetice şi-ar fi dorit la aniversarea sa, chiar dacă le merită pe amândouă. Şi tot ele, împreună cu altele totdeauna citabile cu emoţie, îmi dau speranţa că, aflându-se deasupra unei zile, a unui entuziasm politic şi a unui tron pe care istoria l-a lăsat totuşi irevocabil pustiu, poezia şi poetul nu trebuie coborâte la gesturi de vasalitate. Pentru că tot Ştefan Augustin Doinaş, într-o mai veche poezie numită chiar *Aniversare* , îşi constată lucid rostul poetic şi existenţial: *Azi împlinesc o mie de lucruri trecătoare/ Privind amurgul sumbru cum scapără pe văi.*

Dinspre partea republicană a literelor româneşti, trimit către poetul Ştefan Augustin Doinaş aceste gânduri de preţuire şi de nădejde care sper să ajungă la el cu o paradoxală intensitate a anonimatului multiplicat.

Andrei GRIGOR

Nicolae GRIGORESCU: Roşior călare

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Ștefan Aug. DOINAȘ

PICTURĂ NAIVĂ

În timp ce coboram scările Muzeului de Artă Naivă l-am văzut pe prietenul meu așteptându-mă pe trotuarul din față. Era îmbrăcat așa cum îl știam, ca un adevărat critic de artă: pelerină largă de culoare maronie, un fular foarte lung, bej, aruncat neglijent peste umăr, care-i atârna în față până la genunchi, pantaloni gri în carouri, ghete îmblănite; de sub căciula de astrahan cu cozoroc părul castaniu îi cădea în falduri moi pe umeri.

-Sper că n-ai de gând să mă târăi înlăuntru, la ororile alea! m-a întâmpinat el agresiv, arătând spre clădirea din care ieșisem.

Am crezut că e mai bine să-l iau încet, așa că, fără să răspund, l-am tras spre o bancă în scuarul din față. Ne-am așezat, iar el și-a scos mănușile groase cu un singur deget.

-Ce ai împotriva "artei naive"? am încercat eu să pipăi terenul.

-Dumnezeule! doar n-o să-mi spui că-ți plac pânzele alea îngrozitoare, care n-au nici sare nici piper..., a început el să gesticuleze.

Știam că are o simpatie deosebită pentru "naivi", dar nu mă așteptam la o ripostă atât de vehementă. Înainte de a putea să deschid din nou gura, ca să-i explic rostul întâlnirii noastre, a început să-și dea drumul.

-Detest "arta naivă", și pe cei care o gustă... "Inefabilul unei lumi, de fapt indescriptibile", zic criticii milostivi. Prostii! Aiureli!... Tot ce se poate spune cu adevărat este că țăranii aceia sunt incapabili să vadă realul, ceea ce - să recunoaștem - este foarte trist... "Sinceritate și spontaneitate"?... Da. Dar eu nu cred în arta sinceră, și nu accept că există artă majoră spontană... Sărmanii pictori "naivi"!... Știi ce se spune despre ei? Că ar fi - citez! - "neajutorați, timizi și nedescurcăreți". Minciuni! Te asigur că sunt foarte buni negustori, obraznici, necultivați, agresivi și, pe deasupra, vanitoși de n-au pereche... "Vegetație delirantă", "armonie cromatică"... De unde până unde?... Am găsit asemenea inepții chiar în ziarul la care lucrezi tu... Știi ce sunt pânzele lor? Cărți poștale ilustrate din insula Capri, desene în culori de pe cutiile cu bomboane belgiene de Paști!...

Vorbea tare, cu patimă, ridicându-se și reașezându-se mereu pe bancă, atrăgând atenția rarilor trecători grăbiți, înfofoliți în paltoane. Am încercat să-l potolesc, luându-l amical de braț și obligându-l să stea lângă mine.

-Cunoști "Fluturii albaștri" de Franjo Klopotan? l-am întrebat cu blândețe.

Întrebarea l-a sufocat. M-a îmbrâncit, s-a sculat de pe bancă, a făcut câțiva pași agitați; apoi, oprindu-se în dreptul meu, m-a împuns cu degetul arătător:

-Doar n-ai de gând să-i cumperi vreun tablou?

În întrebarea lui se amesteca o milă ușoară, un dispreț fără margini și o revoltă totuși prietenească.

-Te-am întrebat de "Fluturi albaștri".

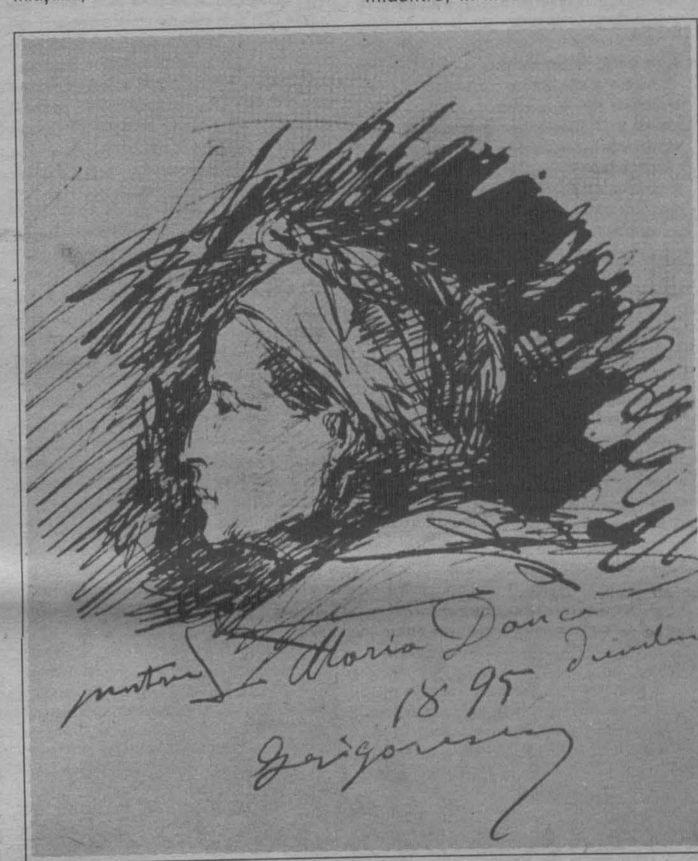
-Oroarea aia?

Avea ce avea cu acest cuvânt. Făcând cu mâna un gest negativ, că adică n-am de gând să cumpăr nici un tablou de Klopotan, l-am provocat direct:

-Descrie-mi-l, te rog.

A rămas o clipă stupefiat, probabil la gândul că aș putea să pun la îndoială cunoștințele lui de specialitate. Apoi, simțind că e vorba de altceva, ce încă nu izbutea să priceapă, și-a dat din nou drumul.

-Tablou în ulei, aproape patrat, un metru pe un metru-douăzeci, fundal galben, un gălbenuș de ou bolnav, dealuri sau coline aproape roz, oricum un roz murdar, simple curbe în vârful cărora apar câteva ridicole case ca niște ciupercuțe, arbori contorsionați, niște biete linii, stilizați la maximum, cel din prim-plan cu frunze sau fructe, dracu' știe ce! roșii, jos niște plante și flori asemenea unor celenterate, pentru că solul, de un verde putred, pare o mlaștină; iar sus - ce ieftină găselniță! -

Nicolae GRIGORESCU: Maria Dancu

doi așa-ziși fluturi albaștri, de fapt niște insecte scârboase, un bleu spălăcit, făcându-și curte cu niște trompe duble și ultrasubțiri. Semnat în stânga, sus... Așa e?

Aprobarea mea admirativă l-a măgulit, dar nu i-a spulberat nicidecum țâfna profesională. Totuși - socoteam eu - sosise momentul să trec la atac. Dar el, parcă presimțind că răgazul și atenția pe care i le acordasem făceau parte din strategia mea, nu mi-a lăsat nici o putință să intervin în discuție.

-Voi, jurnaliștii, umblați cu limba scoasă după senzațional. Perfect. Vă înțeleg: sunteți oamenii secolului. Dar atunci, ce naiba vedeți, sau vă faceți că vedeți, în "arta naivă"? O artă modernă, care nu surprinde nimic din dimensiunea terifiantă, repulsivă, fantastică, a existenței actuale, care se mulțumește cu viziunea siropoasă și cu feeria penibilă a vieții, care se ferește de tragicul ei, - nu e decât o artă-fosilă: nu mă interesează...

Am hotărât să mă arunc în apă:

-Îți voi arăta ceva ce o să-ți schimbe ideea despre această artă.

-Ce vorbești? s-a revoltat el. Știu pe dinafară întreg istoricul acestei "arte naive", îți pot descrie cel puțin o sută de pânze, de pretinse capodopere, de la "Jucătorii de fotbal" al lui Rousseau din 1908, până la "Florile ocrotitoare" ale lui Ivan Rabuzin din 1970. Ți le descriu una după alta, pe nerăsuflate... Dar la ce bun? Apă de ploaie!... Ascultă-mă și crede-mă: așa-zisa "Artă naivă" este o îndeletnicire - cum să zic? - *sin cojones*. Ai înțeles? E lipsită de sevă. Nu are sânge în ea. E stătută ca o fecioară bătrână. N-are nici corosivitate, nici "dublă vedere"... Și atunci?

Am profitat de faptul că-și trăgea răsuflarea, ca să intervin mai energic.

-Vreau să-ți povestesc o chestie a mea, senzațională! am zis, și am continuat, trecând repede peste grohăitul lui nemulțumit. Ieri după masă am fost înlăuntru, în muzeu. Mă aflam la un moment dat în fața tabloului lui Klopotan, "Fluturi albaștri", pe care l-ai descris atât de exact, cu competență, cu scârbă și cu părtinire. Te rog, lasă-mă să spun ce am de spus!... O pereche de tineri, un tip blond și o fată brunetă, după câte am putut să-mi dau seama văzându-i doar din spate, s-au oprit înaintea mea, uitându-se cu atenție la același tablou. Aveau - așa cum stăteau să-l privească și așa cum se interpuneau între mine și el - imobilitatea simetrică și aeriană a celor doi fluturi de pe pânză. Au rămas mult așa, în contemplarea lui. Nu da din umeri, te rog: așteaptă!... Curios, m-am apropiat, să aud dacă îl comentează sau nu. Tăceau. Dar la un moment dat, tânărul a zis: "Atât de frumos, că ar merita un glonte."

-Cum?! a mormăit intrigat prietenul meu.

-Cunoști aceste cuvinte: "Atât de frumos, că ar merita un glonte"?

-Nu, nu le cunosc, a răspuns el aiurit. Dar oricum, dacă...

-Stai! l-am întrerupt eu cu o bruscă severitate. Acestea sunt cuvintele pe care Kleist le-a spus iubitei sale Adolfina Vogel - care, după numele lui, își zicea Henrieta. Femeia cu care împreună avea să moară peste câteva zile: a împușcat-o mai întâi pe ea, apoi s-a sinucis, trăgându-și un glonte în inimă.

Prietenul meu a ridicat o mână, retezându-mi firul vorbelor.

-N-am citit nici un rând din acest Kleist al tău. Poate și pentru că am reținut, nu mai știu unde, ce zicea Goethe despre el. Cam așa ceva: "o ființă cu care Natura a avut planuri mărețe, dar care a fost prada unui rău incurabil..."

-Exact, am ripostat eu. Bravo, amice! ai pus punctul pe i. Acum ascultă mai departe.

-Dar ce are asta cu oroarea lui Klopotan?

-Iată ce, am continuat eu, mustrându-l din ochi pentru imensa lui nerăbdare. Asta, adică întâmplarea din muzeu, a avut loc ieri. Înainte de a ieși din muzeu, l-am auzit pe tânăr - mărturisesc că mă cam ținusem după ei - zicându-i fetei: "Da, de lume poți să disperezi, dar de absolut nu..." Poate că n-am reținut tocmai bine, dar cred că acestea au fost cuvintele lui... Deci, asta a fost ieri. Bun. Azi dimineață, pe la orele zece, am fost trimis de urgență de la redacție, la Hotel Imperial. În una din camerele de la etajul doi avusese loc un dublu omor: o sinucidere și, după toate aparențele, o crimă. Am ajuns acolo. De fapt, pe un pat dublu, [illegible]at, zăceau corpurile a doi tineri: un băiat și o fată. Moarte prin împușcare, mi-a zis medicul legist. M-am uitat la ei: mi se părea că-i mai văzusem undeva. Unde?... Mi-a fost imposibil să-mi amintesc. Am pus întrebările de rigoare, ca să primesc răspunsurile necesare pentru a-mi redacta articolul. Eram pe punctul să plec, când doctorul m-a oprit: "Vrei să-ți dau un *tuyau*, tinere?... Ia uită-te, ce palizi sunt! ai zice că le-a supt cineva sângele..." - "Haida de, doctore, faci glume macabre, am ripostat eu. Vrei să mă îmbrobodești?... Probabil că au sângerat abundent..." - "Vezi dumneata vreo urmă de sângerare?", a zâmbit el. - "Adică cum? am zis. Doar nu crezi în vampiri?..." - "Nu, mi-a răspuns el cu o placiditate suspectă. Dar uită-te aici..." A scos o batistă albă din trusa medicală. A despăturit-o încet, cu o mare atenție. Și - n-o să crezi! mi-a arătat ceva albastru, semănând a gânganie eterată, cu firicele sângerii. - "Ce e asta?" am întrebat, simțind că mă înfior. - "Un fluture", mi-a răspuns el, și mi s-a părut că pe fața lui se așterne o mare suferință. "Se afla pe gâtul fetei, și încă mai zvâcnea din aripi, când am sosit..." Mi s-a zbârlit părul în creștetul capului. Și, brusc, mi-am amintit unde-i văzusem pe cei doi tineri: în muzeu, în fața tabloului lui Franjo Klopotan...

De câteva minute, prietenul meu amuțise. Amuțise și împietrise. Abia mai respira. Se uita la mine cu ochii holbați, roșeața din obrajii biciuiți de frig dispăruse complet. Când am terminat de povestit m-a înșfăcat de guler, ne-am ridicat amândoi de pe bancă, iar el mi-a zis doar atâta:

-Vino.

Știam unde voia să mergem. Am traversat strada, ne-am îndreptat spre muzeu, am suit scările înghețate. Legitimația mea a rezolvat intrarea, el era prea cunoscut ca critic de artă ca să-l oprească vreun paznic. Am străbătut câteva încăperi, fără să scoatem nici un cuvânt, îndreptându-ne fără să șovăim spre sala picturii contemporane. Era aproape ticsită. Prietenul meu și-a făcut loc cu coatele, am auzit câteva proteste înfundate, am ajuns în fine, ne-am oprit în fața pânzei. Prietenul meu gâfâia, am simțit o crispare în toată făptura lui, a ridicat pe jumătate mâna ca să-mi arate ceva, ceva la care nu se aștepta deloc, pe perete, dar n-a avut puterea să ducă gestul până la capăt.

De altfel, știam ce vroia să-mi arate: pe tabloul lui Klopotan se vedea acum - contrazicând titlul plural - *un singur* fluture albastru. Cel din dreapta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Josef MUNDY
Israel

Mistică mediteraneană

În primul an al șederii mele în această țară am văzut fenomenul numit Fata Morgana. Eram pe plaja Nitzanim. Turnul de apă al fermei de tineret se oglindea răsturnat în apă și lângă el, în aer, se înălțau încă două turnuri în direcția bună. Era o viziune foarte bizară, un fel de aluzie la crucificarea lui Isus.

În vecinătatea fermei de tineret a Institutului Nitzanim am dat o dată peste o livadă aparținând unei case arabe părăsite, în care era un piersic uriaș. Deseori, când ni se făcea lehamite de fileul de pește care ni se împărțea în sala de mese, o porneam pe câmp și culegeam struguri sălbatici care creșteau în nisipuri, încă din vremea lui Samson și a vulpilor lui.

După o noapte petrecută în pragul sinuciderii (îmi slujisem propriile forțe de autodistrugere cu o furie totală, până la pierderea memoriei), zăceam pe canapeaua din salon și nu izbuteam să adorm. În zori am închis ochii pentru câteva minute, dar n-a fost un vis, ci poate o halucinație, ca a alcoolicilor care văd pete negre gonind prin încăpere și-și închipuie că sunt șoareci. Dar la mine totul era optimist, mă scufundam într-un strat de aer dulce și eram parcă în Cipru. Ședeam într-o cafenea cu câțiva prieteni și examinam cu atenție priveliștea. Cineva a spus că e aproape la fel ca în țară. A coborât noaptea, deși în aer era un fel de limpezime ciudată și ne zăream clar unul pe altul. Am aruncat o privire spre cer și am văzut milioane de stele, întocmai ca în pustiul Sinai. Mi s-a părut că disting Calea Laptelui. Spectacolul era fantastic și mi-am amintit că în locuri deschise, ca acela unde ne aflam, lumina stelelor ne influențează și ea în bine. Când am privit a doua oară spre cer, am băgat de seamă că stelele erau de fapt milioane de păsări, zburând în stoluri foarte strânse către țărmurile țării. Mi-am adus aminte numaidecât că iarna bate la ușă, dar aici, în Cipru, în aer era cald și dulce, tocmai potrivit pentru faptele dragostei. Am băut poate "uzo" și cineva a observat că zeița Afrodita s-a născut nu departe de Famagusta de azi. Din adâncul inimii, ceva îmi șoptea că zeița încă trăiește și caută dragostea. Poate era o intuiție... În cele din urmă am simțit ceva foarte bun și plin de speranță, și dorința de moarte s-a estompat, îndepărtându-se de mine.

În sfârșit, m-am reîntors la New York. Îmi fusese foarte dor de orașul ăsta și m-am regăsit într-un apartament din strada a 7-a, între A și B. Cineva mi-l închiriase pentru o săptămână. Eram cât se poate de mulțumit, căci știam ce greu e să găsești o locuință, fie și temporară, când n-ai destui dolari. Spre marea mea surprindere am întâlnit pe coridor o pereche de israelieni pe care-i cunoșteam de la Tel Aviv. Mi se pare că stătusem o dată cu ei într-o cafenea și discutaserăm îndelung. Erau tineri și frumoși și fata purta o haină neagră de piele care-i dădea o înfățișare de cavaler medieval. În general, era în ea ceva foarte tineresc și cuceritor. Exact genul de femeie de care aș fi fost cândva în stare să mă îndrăgostesc nebunește.

Oricum ar fi, ne-am bucurat că ne vedem și m-au invitat la ei, să bem un păhărel sau să fumăm marijuana. Apartamentul lor era vecin cu al meu. Am intrat, ne-am așezat ca boemii pe podea și băiatul a preparat în grabă câteva țigări să ne trecem timpul. Nu vreau să mă întorc în țară, a spus fata, n-am ce căuta acolo. Vreau să trăiesc într-o țară normală, nu în atmosfera Orientului. După câteva țigări i-am părăsit cu părere de rău. Mă durea că niște oameni atât de frumoși renunță de bunăvoie să trăiască în patria lor naturală (amândoi erau născuți în țară).

Pesemne că marijuana mă zăpăcise, așa că, în loc să mă întorc la mine, am intrat din greșeală în alt apartament. Acolo am rămas cu gura căscată: l-am văzut pe Anwar Sadat lăfăindu-se într-un fotoliu larg și fumând pipă. Era în el ceva patern și afectuos. Mi-a zâmbit imediat. Am început să vorbim și am înțeles că a ieșit la pensie, deși încă era considerat președintele Egiptului. Arăta într-adevăr ca un președinte, avea o noblețe firească și, cu toată simpatia și politețea pe care o degaja, știa să păstreze distanța cu autoritatea unui adevărat domn. Uneori izbucnea în râs ca un copil. Mi-am spus că ar fi bine să-l fotografiez; poate trimit un reportaj în țară și câștig câțiva bănuți. I-am cerut permisiunea și nu s-a împotrivit. Am telefonat unui fotograf care s-a prezentat imediat la lucru și am început treaba. În timp ce-l fotografia, mi-am adus aminte că abia în urmă cu câteva zile întâlnisem o femeie dotată cu darul profeției, care-mi spusese că pe Anwar Sadat îl pândește o mare primejdie și că forțele răului or să-l împuște. Am stat la îndoială dacă să-i vorbesc despre asta și în cele din urmă am hotărât să-i dezvălui totul. Sadat m-a ascultat politicos și ochii i s-au întristat. Râsul copilăresc dispăruse, iar ochii i s-au umplut pentru o clipă de o mare durere, în care era și un strop de milă pentru el însuși. Dar după câteva secunde a îndreptat spre mine o privire foarte calmă, care mi-a amintit numaidecât de o statuie egipteană antică văzută la Luvru.

Ne aflam chiar în inima Parisului, în spatele vestitei cafenele "Deux Magots", refugiul existențialiștilor din anii '50. Mai exact, Pierre și cu mine plecaserăm să căutăm o sală de teatru și am ajuns într-o curte interioară, în dosul cafenelei. Cineva ne povestise că acolo e un loc bun de închiriat. Am găsit într-adevăr o sală foarte ciudată, lungă și îngustă, cu o scenă minusculă. Știam că proprietăreasa a fost cândva cea mai apropiată prietenă a lui Antonin Artaud și de aceea credeam că vom găsi la ea o ureche atentă și dorința de a veni în ajutorul unor tineri care caută o cale să se exprime pe ei înșiși. Când am intrat în sală, ne-am dat seama că nimerisem în plin spectacol. Am găsit acolo vreo douăzeci de oameni destul de vârstnici, iar pe scenă stătea o femeie extrem de impresionantă. Mi-am amintit că o mai văzusem în câteva locuri publice, mai cu seamă la vernisajul unor expoziții importante în Cartierul Latin. Stătea pe scenă ca o stâncă, plină de splendoare și de noblețe. Am înțeles curând că știe să citească gândurile și că are și puterea parapsihologică de a descifra reîntruparea sufletelor. Din curiozitate, am urcat și eu pe scenă. Mi-a cerut să ating talismanul pe care-l purta la gât și i-am dat ascultare. Femeia aceea impresionantă mi-a spus numaidecât că în ochii mei se văd "scândurile scenei" (s-a folosit chiar de această expresie tipic franțuzească), dar vei reuși numai când vei renunța la visuri și te vei cuibări pe un sol sigur, care-ți aparține.

Dar înainte de a urca pe scenă am auzit-o ținând un discurs despre metempsihoză și vorbind, potrivit tradiției lui Antonin Artaud, despre cel de-al doilea suflet al omului, sau eul metafizic care însoțește eul fizic până în ziua morții. A istorisit și despre ea însăși, că s-a născut în Egipt și că a cercetat secretele faraonilor și ale religiei antice. N-a lipsit mult să cred că, întocmai ca Moise, va preface tot felul de obiecte neînsuflețite în șerpi veninoși. Dar nu, era o conferință aproape științifică, grație înălțării ei sufletești, și acum iată-mă stând în fața ei, ca să-mi tălmăcească istoria mea personală. Se pare că trecusem prin multe reîntrupări. După spusele ei, am fost sculptor la Mikonos, apoi am trăit perioade îndelungate între nordul Italiei și Franței, într-un rând am ajuns până-n Japonia, unde am viețuit ca agricultor sărman, iar în ultimele reîntrupări am sosit din adâncurile Rusiei să-mi duc viața aproape de munții Carpați; în curând, în prezenta reîntrupare, voi pleca într-o insulă mediteraneană, da, o insulă înconjurată doar de vecinii ostili și de apă. După mine a urcat pe scenă prietenul meu Pierre, care era actor, dar și maseur profesionist, cu diplomă medicală. Ceremonia s-a repetat, Pierre a atins și el talismanul și apoi egipteanca i-a spus că vine dintr-o familie de preoți druizi și are puterea de a tămădui oamenii cu mâinile lui, dar tu, a adăugat egipteanca, nu vei fi actor așa cum ai vrea, burghezul din tine nu te va lăsa să trăiești ca un țigan și dorința de a duce o existență ordonată va birui toate aspirațiile tale artistice. Apoi a suit pe scenă o franțuzoaică destul de vârstnică și i-a cerut egiptencei să-i spună ce se va întâmpla peste trei zile. Egipteanca s-a înfuriat teribil, spunând că ea nu ghicește viitorul, ci dezleagă taine existențiale și i-a cerut să coboare imediat de pe scenă.

Nu știu de ce, am plecat fără să mai vorbim cu proprietăreasa. Egipteanca asta e nebună, mi-am spus în sinea mea, e limpede doar că insula aceea din Mediterana, înconjurată din toate părțile de apă și de dușmani, e Statul Israel, dar eu n-am de gând cu nici un chip să plec acolo. Trăiesc acum la Paris, mi-e bine și nici prin cap nu-mi trece să plec, fiindcă aici e locul unde vreau să-mi clădesc viața și cariera. Desigur, femeia a surprins ceva din firea mea israeliană și a aruncat o profeție în aer.

A trecut vreo jumătate de an de la întâmplarea aceea bizară și, iată, a izbucnit Războiul de șase zile, m-am simțit zguduit și în câteva luni m-am pomenit pe puntea unui vapor care m-a adus în țară.

Am ajuns în portul Constanța dimineața devreme și, după o zi întreagă de tracasări și de percheziții corporale, ne-am îmbarcat pe vasul Transilvania, în drum spre Israel. Vaporul a ridicat ancora la opt seara. Era frig și purtam paltoane grele de iarnă. Dimineața vremea s-a mai înmuiat. Am ieșit pe punte și am văzut că traversăm Bosforul. În fața ochilor mei se întindea Constantinopolul, cu turla musulmană a Sfintei Sofia. În aceeași zi sau a doua zi am pătruns în Marea de Marmara. O căldură plăcută ne-a învăluit și, încetul cu încetul, am dat jos de pe noi veșmintele grele. Apa era foarte adâncă și albastră. Mi-am amintit de versurile Iliadei și ale Odiseei și am știut că Odiseu a văzut aceeași mare.

În ultima noapte n-am putut ațipi. Am ieșit iarăși pe punte și am văzut milioanele de stele strălucitoare, atât de caracteristice cerului Orientului Mijlociu. Abia după mulți ani am găsit la Chateaubriand o descriere asemănătoare lucrurilor pe care le-am simțit în noaptea aceea.

A doua zi de dimineață vaporul a ancorat la Haifa. Cerul era dureros de alb, totul era pentru mine străin și de neînțeles.

Nicolae GRIGORESCU - Maria Dancu

În românește de
Sebastian COSTIN

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Inedit

OCTAVIAN GOGA ÎN SCRISORI

Se împlinesc,la 7 mai a.c., 58 de ani de la moartea celui pe care V.Voiculescu l-a numit în mai multe rânduri "prințul de coroană al poeziei române", iar Vasile Goldiș îl considera "poetul pătimirii noastre" - Octavian Goga.

Cu toate că va surprinde (și nu e exclus să fie chiar sancționată), risc afirmația că Octavian Goga rămâne, în bună măsură, un cvasi-necunoscut pentru cititorul român de azi. Asta deoarece nu știu ca până acum să se fi încercat editarea operei sale complete, iar culegerile de versuri, de teatru, traduceri, publicistică sau corespondență sunt publicate, în general, fără rigoarea și acuratețea științifică necesare. Cât privește studiul monografic ce i-a fost consacrat, acesta cuprinde numeroase erori, așa cum am arătat și eu în câteva rânduri, asta ca să nu mai amintim grila ideologică cu care s-a operat în detrimentul relevării adevărului despre viața și activitatea sa. La aceasta se adaugă acțiunile sistematice, concertate de calomniere, de minimalizare a importanței sale atât ca scriitor, poet și publicist strălucit, cât mai ales ca om politic patriot, atât de puternic și decisiv implicat în momentele majore ale luptei pentru unitatea națională, ale vieții politice interbelice.

De la poet au mai rămas încă multe materiale și documente, o bună parte inedite, păstrate, unele, în arhiva Muzeului memorial de la Ciucea, dar și risipite prin numeroase colecții, inclusiv particulare, cum este și cazul textului ce urmează. Este vorba de o scrisoare, datată "Rășinari, 27 ianuarie 1901" și adresată publicistului remarcabil care a fost Ioan Montani.

În ultimul an de liceu, Octavian Goga a fost coleg, la Brașov (vezi *Astra* nr.3 și 4/1986) cu Ioan Montani, un alt revoltat împotriva politicii deznaționalizante promovate, inclusiv la Blaj, de autoritățile austro-ungare (vezi *Tribuna* nr.13/1992). Spre deosebire, însă, de poet, care, la bacalaureat este notat cu "foarte bine ", Ioan Montani este " avizat la repet. exam. peste 1 an ". De aceea el va susține bacalaureatul în anul 1901 când va fi declarat "matur" la examenul oral, fapt ce-i va permite să urmeze apoi cursurile Facultății de drept din Budapesta și să fie alături de Octavian Goga la toate marile inițiative literare și publicistice avute până în 1914.

Scrisoarea trimisă lui I.Montani este un document relevant pentru dinamismul de care poetul dă de pe acum dovadă și care nu-l va părăsi niciodată. În același timp, ea dezvăluie trăsături de caracter esențiale pentru portretul moral al omului angajat cu o frenezie singulară în mari bătălii literare și politice pentru apărarea și susținerea unui crez.

Rândurile din această scrisoare anunță vulcanul de mai târziu, fervoarea și patima puse în disputele ce-l vor măcina și, cu timpul, îl vor sustrage creației literare propriu-zise. Ele anticipă, totodată, pamfletarul virulent, cu replica tăioasă, neîndurătoare, de mare spontaneitate și culoare, inteligentă și abilă ce a înspăimântat atâția rivali literari și mai ales politici.

În același timp, scrisoarea este un document important în prezentarea vieții culturale a studențimii române aflate la Budapesta, preocupările și problemele sale de interes major. Nu în ultimul rând, ea conține și o serie de date autobiografice, inclusiv de natură sentimentală.

"Dragă Ioane,

Am fost leneș - dar nu te supăra. De când ne-am despărțit s-au schimbat multe, dar fondul lor e acelaș, - materia nu se schimbă, numai din plămădirile nouă se închiagă ceva deosebit.

Ce anume s-a întâmplat cu mine de la despărțirea noastră tu știi.

Fazele generale prin cari am trecut, ca să ți le scriu: un stip(endiu) de 500 cor(oane)[1]. *Primit din partea Societății "Transilvania", filozofia din Pesta*[2]. *I. Lupaș susține însă că "La Budapesta Goga a urmat împreună cu mine cursuri de istorie și limba latină. A trecut și examenul fundamental din istorie cu profesorul Balagi Aladár, din limba latină cu bătrânul Bartal Antal, autorul dicționarului de limbă latină medievală GLOSSARIUM MEDIAE LATINITATIS. - ASTRA, nr. 4/1986* etc.

M-am dus în Pesta. Așa pe ascuns înainte de a pleca, mă gândeam că mi-ar fi mai priincios în unele privințe mediul din țara românească, dar ursita a hotărât în alt chip. Acum am venit acasă obosit, copleșit de mulțimea impresiilor și dornic de liniște, de pace. Mă făcuse nervos sgomotul trăsurilor, tramvaielor, minciuna neghioabă de pe buzele rumenite, impertinența femeilor de stradă și prostia multă și grosolană.

E atâta prostie - poate fiindcă sunt oameni mai mulți și atâta sărăcie prin palatele alea mari și reci - "sărăcie cu balcon" - ar zice fratele Maior. Mi-e greu să-mi reamintesc cele petrecute, deși peste câteva zile sunt silit să plec din nou, să pornesc cu cufărul în mână, ăst reprezentant al sărăciei portative.

Și ce mă așteaptă în Pesta?

Tinerimea noastră, săraca tinerime! O colecție de indivizi, nimic mai mult. Te prind fiorii când te trezești în mijlocul ei, tu care ai plecat de acasă căptușit cu cel mai sensibil idealism. Întreg duhul tău se răzvrătește impotriva celor văzute, dar cu timpul sfărmătură de sfărmătură pierzi tot ce ai adus de acasă, numai prin vis îți mai reamintești scenele idilice pe cari le îndumnezeiau și de la o vreme le uiți cu totul, nici nu le mai visezi și când ești treaz pare-că ți-e rușine să-ți spui că erai atât de pătruns de spiritul ăla "naiv" de provință. Că ce defecte are anume tinerimea e greu să le înșiri. Nu e vorba de lipsă de idei, pentru că e riscat a afirma că atâta groază de om e lovită cu leuca, ci defectuozitatea în grai în vorba românească. Cei mai mulți au fost crescuți pe la gimnazii străine și astfel au adus cu ei o limbă uscată și puturoasă.

- O, sunt și excepțiuni multe, dar eu vorbesc de gloată, de mediu, de "poporul" lărmuitor pe spatele căruia trebuie să se abățaie numai. Cu gânduri mari de dor de muncă am trecut pragul "Societății P.Maior", m-am înscris membru, dorința îmi era să contemplez. Am tăcut, dar mai târziu când era gradul maximal al scandalelor - eu scandalizat mi-am ridicat glasul, le-am spus-o verde, am tăiat în carne, le-am aruncat sub nas toate calificativele cuvenite și... la două zile m-am tuns. Jos pletele, aici nu e poezie, aici am să mă bat cu proza. Și m'am bătut. Nu am primit niciun fel de post în noul comitet, în care preș.ad.al comisiei "literare" e Stoica[3] *Dionisie*, ăla de la Brașov, un nenorocit, care din o ambiție șuchiată neputând a-și câștiga un loc cinstit a retirat sub parapleul lui Alexics, ca în "Poporul" să ne compromită. Cu astfel de figuri în fine să stau de vorbă. Să văd "Hazadnak rendülenül" tradus de Stoica în "Poporul" și să-i dau eu unui astfel de - o - lucrurile mele să le cenzureze! Multe cauze m-au silit să abzic din societate, să muncesc ca individ departe de o corporațiune care nu-și pricepe sau nu își poate pricepe sau nu își poate îndeplini chemarea.

Și ca să nu crezi că am făcut-o asta din cine știe ce preocupări personale, îți spun că de părerea mea sunt mai mulți, e Ciura, Simin, Triteonu, Prie, Lupaș[4]. *În parte viitorii săi colaboratori la revista "Luceafărul", ce avea să fie înființată la 1 iulie 1902* etc. vre-o 20, minoritatea dar oameni cu roatele minții ferecate și călite[5]. *Totuși I.Lupaș avea să precizeze - cf "Astra" nr.4/1986 - că: "În cadrele societății studențești "Petru Maior" rolul lui O.Goga era proeminent. La începutul anului univ. 1902-3 s-au dat lupte înverșunate pentru președinție. Candidați erau Ion I.Lăpedatu, care a reușit ca reprezentant al studenților democrați, iar Claudiu David din Abrud a rămas în minoritate. Goga a scris atunci un marș studențesc care începea așa: Astăzi la societate jos codițele de frac, jos cu ghetele de lac, jos sticluța.de pomadă, jos Românii de paradă! Sus cu steagul democrat, să trăiască Lăpădat!*

Asta e miniatura evenimentelor prin care am trecut.

Smuls odată din sgomotul mulțimei, mi-am cucerit o parte din liniște - am început a mă încercui din nou cu lumea veche. De scris nu am prea scris mult, pe la Tribuna, Familia câte-ceva. Acum de când sunt pe-acasă am mai scris, am trimis zilele astea la Familia. De prezent traduc Ember tragediaja[6]. *Opera de excepție a scriitorului maghiar Madách E. - "Tragedia omului" în versiunea românească semnată de O.Goga este considerată "într-adevăr fără pereche. Le-ai crede stihuri noi, dacă n-ar urma cu precizie uimitoare nu numai linia de gândire și ritmul originalului, ci toate imaginile, chiar toate cuvintele. Numai un mare poet poate traduce astfel" - nota cu entuziasm N.Bánffy. Prin 1904 au început să apară, în revista "Luceafărul", primele cânturi, dar în volum traducerea avea să apară mult mai târziu - în 1934.* Lucru greu și mult. Lasă că e și obositor. Duiumul impresiilor ce îmi băteau la porțile minții nu mă prea lăsau să revin la mine. Dar câte o dată îmi treceau prin cap, din trecutul apropiat, clipe trăite și pierdute. Îmi înviorau zarea amintirilor viorii, simțeam cum mi se rostogolesc în inimă patimile, îmi trecea un tremur prin vine, îmi înțepenea mâna pe creion și scriam:

"Doi ochi albaștri
Nu-i mai văd. Îmi licăresc de departe
- abea acum îi înțeleg. Căci m-așteaptă la calea mea sfârșită/ Străvechiul vis ce-atâția îl știu de rost/ Minciună întreagă dragostea ți-a fost./ Dar uite-ți spun: minciună nimerită".

Așa-i cântam astă vară, așa-i cânt și azi. S-a dus, s-a stins, am rămas eu cu zvârcolirile mele, pierdut cu mintea după stolul amintirilor și năucit de atâta minciună, de-atâta patimă fățarnică.

Eu încă n-am învățat a iubi "femee".

Dacă mergi la Brașov spune-i că minciuna frumoasă e ea.

Când îmi aduc aminte de ceasurile ultime, cari le-am petrecut la olaltă, de patima ce o năbușeam sub carne, de încleștarea buzelor ce ne făcea (sau mă făcea) să trăiesc în o clipită o veșnicie, de îmbrățișările alea nebunești cu rizicul de a ne altera mintea și când le pun în față cu tăcerea ei de azi și văd că ea a fost carne pură, nu duh, atunci scriu: Iubirea ta la orice colț de stradă/ O văd acum - e ieftină, de vânzare.

Da, da - spune-i Lenuței că dacă o mai iubesc și azi, asta e numai jocul mizerabil al ursitei ce vrea să mă nenorocească, dar pe care mă muncesc a o supune[7]. *Este știut că printre figurile impresionante care i-au inspirat versuri de dragoste în perioada de până la 1906 a fost, alături de învățătoarea Aurelia Rusu, pianista Marioara Dogée de la Ghioroc, Lili Vicenz și Adelina Olteanu din Craiova, și Lenuța Cernea din Brașov. Lenuța Cernea, tânără, blondă și încântătoare, a fost subiectul marii sale împătimiri în timpul când își pregătea bacalaureatul. O.Goga îi dedică, între altele, poezia "Blondinei", semnată Octavian și apărută în "Tribuna", XVII, nr.236, 10/23 dec. 1900, p.942. De asemenea, în caietul de limba latină al poetului, pe mai multe file stăruie inspirația produsă de iubirea ei. Din câte știm ea locuia în Brașov pe strada Pietroasa. Peste ani, vizitându-l, la Timișoara pe Ioan Montani, aflat de mai mulți ani pe patul de suferință, îi mărturisea acestuia că a ținut și ea foarte mult la Goga, dar că avântul lui năvalnic a speriat-o. Din câte știm, s-a căsătorit cu dr. Gh.Drâmba, consilier la Înalta Curte de Casație, având 4 copii. A murit pe la mijlocul anilor '60.*

Îmi va succede.

Tu le poți înțelege astea și bucățile ce mi le rup din inimă așternându-le pe coloanele revistelor nu-ți pot fi străine. Scrie-mi mult și ce vei gândi, ce vrei să faci. Când mergi la Brașov? Scrie.

Te sărută,
OCTAVIAN"

Nicolae GRIGORESCU: Grigorescu legat la cap

Prezentare și note de Dan BRUDAȘCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Demolarea valorilor

Nicolae GRIGORESCU: *Țărancă torcând*

E greu de spus pe fruntea cărui truditor pe șantierele moralei să pui "laurii cuveniți" pentru "cinstea" de a fi strigat primul la poarta lui Moromete *Jos Marin Preda!* De fapt, autorul acestor rânduri nici nu-și propune să jurizeze o asemenea competiție a ororilor. E așa o bulucеală pe ulița cu pricina și atâta colb stârnesc în agitația lor noii activiști (revoluționari) culturali, încât chipurile lor transfigurate de mânie sunt greu de recunoscut, iar îndeletnicirea de a le distinge vocile răgușite devine anevoioasă și de tot dezagreabilă. În față, mai aproape de ulucă, pot fi cu ușurință identificați Gheorghe Grigurcu și Alexandru George, cărora se pare că persistența mitului predist le strică somnul și le obstrucționează desfășurarea amplă a talentului. În plan secund, îi susțin aprobator, girându-le cu o autoritate îndepărtată sforțările, Ion Negoițescu, Pavel Chihaia ori S.Damian - foști oameni ai locului, rostuiți prin alte părți. Ceva mai în spate, câte un insignifiant Ion al lui Miai - în ipostaza feminină a unei Doina Jela - se oțărăște uneori, așa, ca să fie luat în seamă. Deasupra tuturor, veghează privirea atentă și severă a Monicăi Lovinescu care, precum odinioară "farul călăuzitor de la Moscova", lansează îndemnuri de "o excepțională însemnătate teoretică", proclamând bizar că literatura română nu are nevoie de statui și reproșând chiar lui Nicolae Manolescu lipsa de radicalism în spulberarea ierarhiilor literare. Judecând după desele citări la care recurg zeloșii demolatori - pentru imunizare și autorizare probabil - e de presupus că tot dumneaei va împărți cu generozitate și premiile, mângâindu-i mărinimos pe creștetul plecat cu docilitate. Dacă ar fi să-mi permit un prognostic, sperând că prin asta nu voi influența rezultatele competiției, aș spune că șanse incontestabile la un loc pe podium are Gheorghe Grigurcu - de departe cel mai tenace și mai pătimaș în realizarea "cifrelor de plan" la demolări. O repet cu toată convingerea și onestitatea.

Bănuiesc însă că disputa privind revendicarea întâietății în ampla acțiune de spulberare a valorilor va da destulă bătaie de cap visătorilor la o ciudată istorie a literaturii române pe care, de bună seamă, chiar o parte din competitori se vor înghesui să o scrie, tânjind la un loc cât mai înalt pe treptele ierarhiei rămase pustii prin îmbrâncirea politico-ideologică a adevăratelor valori.

Multe și amarnice sunt imputările aduse de ceata vindicativă adunată pe ulița lui Marin Preda (precum "colindele mitingiste" pe la porțile unor instituții fundamentale). Dar, încă o dată recunosc, agitatorul cel mai înflăcărat - un fel de Constantin Ticu Dumitrescu detașat în interes de serviciu pe tărâmul literaturii - rămâne tot Gheorghe Grigurcu care beneficiază, "când interesele partidului o cer", de câte o pagină întreagă din revista *Contemporanul* (cam 16-17 pagini de text dactilografiat), suprafață ce-i permite o desfășurare metodică a înaltei calificări în ale distrugerii. Exemplificator (fără a fi prin asta și exemplar, căci autorul poate și mai mult) este articolul *Despre Marin Preda, neconvențional*, început cu o vicleană captare a bunăvoinței, menită să asigure demonstrației rechizitoriale suportul unei înșelătoare obiectivități. Semnatarul, pornit impetuos "în analiza critică, nesentimentală și neconvențională, a atitudinii scriitorului" și convins că o "asemenea analiză nu poate fi amânată la infinit" consideră totuși "nedrept să negăm un anume rol «pozitiv» jucat de autorul *Moromeților* după 1971, de denunțare a unor fenomene de degradare din viața culturală a țării noastre, de împotrivire la unele măsuri aberante ale totalitarismului aflat în ofensivă". Ipocrizia conținută în aceste superior-generoase concesii pe care le face lui Marin Preda e însă repede dezvăluită într-o afirmație la al cărei caracter contradictoriu semnatarul articolului nu mai e atent, prea grăbit fiind probabil să-și facă norma: "Când conjuncturile erau mai prielnice - spune criticul moralist - a dat glas câte unui dezacord cu oficialitatea, câte unui accent de demnitate și împotrivire. Dar niciodată acestea nu au mers prea departe". E limpede că, prea sigur pe sine și pe credulitatea unora dintre cititorii săi, Gheorghe Grigurcu trece cu nonșalanță peste mărcile cațavenciene strecurate în discursul său. Căci, dacă limita dincolo de care el însuși recunoaște că prozatorul a jucat fie *doar* și un "anume rol pozitiv" este 1971, autorul uită să precizeze că acesta este anul nefastelor "teze" ale "revoluției culturale", cărora nu mulți li s-au împotrivit, iar între acei puțini care au făcut-o nu avem știre să se fi aflat și Gheorghe Grigurcu. Sigur, nu acest din urmă fapt e de natură să compromită afirmațiile Marelui Inchizitor, căci acestea își conțin propria caducitate: astfel, echivalența care se creează, la distanță de numai câteva rânduri, între două concepte cu care operează criticul de la *Contemporanul* - "totalitarismul aflat în ofensivă" și "conjuncturile prielnice" - ar putea determina o alta, între acuzator și obiectul acuzației sale, mai ales că semnatarul articolului nu prea a folosit "conjuncturile mai prielnice ale totalitarismului aflat în ofensivă", nici măcar "denunțându-l cu câte un accent de împotrivire și demnitate". Marin Preda a făcut-o totuși, deși Gheorghe Grigurcu, stând pe margine, apreciază că „n-a mers niciodată prea departe" așa cum s-a avântat dumnealui în "cunoscutele-i" catilinare antitotalitare, și „nu a avut tăria unei retrageri sacrificiale" de care acuzatorul a fost în stare publicându-și câteva volume la editura condusă chiar de cel acuzat.

După această primă parte a articolului, în care strategia obiectivității se constituie într-o sursă a comicului (involuntar, desigur, autorul e un om serios și nici nu i-ar sta bine altfel în roba pe care a îmbrăcat-o întru demascare), Gheorghe Grigurcu trece la administrarea dovezilor de vinovăție politică a lui Marin Preda, decupate din publicistica romancierului reunită de Editura *Cartea Românească* în volumul *Creație și morală*, în 1989. De ce criticul întreprinde aceste decupaje critice abia acum, e o întrebare care își află răspunsul în bine știuta-i obstinație de a se opune totalitarismului, spre deosebire de Marin Preda, doar în împrejurări cu totul "neprielnice" acestor acte de eroism. Lăsând de o parte lungimea citatelor - datorată probabil tarifării autorului în acord cu spațiul tipografic risipit - e de reținut că Gheorghe Grigurcu procedează, în bună măsură, malonest, omițând să facă măcar un succint comentariu asupra contextului din care scoate afirmațiile incriminate. Cei câțiva cititori ai rechizitoriului său ar fi putut afla astfel că respectivele fraze ale lui Preda sunt extrase dintr-un articol în care acesta polemiza, în 1962, cu V.Em.Galan, într-un mod care avea să-i atragă în acea vreme acuza de a se fi situat pe poziții ideologice identice cu acelea ale "*occidentalilor decadenți*". E drept să spun că nu Gheorghe Grigurcu formula pe atunci o asemenea acuză (la fel de drept e să spun însă că nici nu se grăbea să-l apere), dar judecând după obiceiurile actuale care de atunci i se trag, cred c-ar fi fost capabil să-l acuze și atunci cu același "succes" ca și acum. Dacă lucrurile n-ar sta astfel, ar fi fost cu neputință să nu observe că, în 1962, Marin Preda făcea de fapt o justificată și îndrăzneață pledoarie pentru apărarea *specificității literaturii* de imixtiunea nefastă a ideilor "general filosofice" (marxismul și socialismul - n.n.) care, spunea el, "întăresc opiniile greșite existente în viața literară(...) și întrețin dogmatismul. Dacă cineva - adăuga romancierul - pornește lectura unei opere având în minte o schemă în care încearcă să vâre opera de artă atât de vie și de străină de orice scheme prin însuși specificul ei", faptul nu poate genera decât "riscul de a săvârși erori grosolane". Adică exact ceea ce face astăzi Gheorghe Grigurcu care în goana lui vânătorească prin publicistica lui Marin Preda se face a nu observa "trofeele" pe care acesta deja le câștigase într-o perioadă puternic marcată încă de dogmatism. Nu pentru a-i stârni invidii criticului, ci doar spre a-i crea obișnuința de a vedea întregul îi mai semnalez unul dintre ele: "După părerea mea, proza noastră contemporană are de făcut saltul de la fresca socială în care temele principale au în vedere relația dintre om și istorie și actul lui creator în construirea socialismului (...) la opere mai concentrate". Dincolo de toate astea, criticul de la *Contemporanul* uită mai ales să spună că asemenea afirmații cutezante cum sunt cele ale lui Marin Preda nu puteau fi formulate decât într-o contextualizare ideatică adesea concesivă. Domnia sa are, din păcate, privirea justițiară orientată exclusiv și păgubos, totodată, asupra acestei contextualizări.

Cât despre "aderența" lui Marin Preda la metoda stalinistă a realismului socialist, amenințarea că se va sinucide dacă aceasta va fi reactivată nu e, după părerea lui Gheorghe Grigurcu, decât o "butadă care a venit târziu și, oricum, n-a avut decât o circulație orală, deci un caracter apocrif". Lasă că opoziția sa la metoda în cauză s-a manifestat mult mai timpuriu (prin 1990-1991), dar a mai avut și o largă circulație scrisă, cu litere de-o șchioapă, pe pagina întâi a mai multor publicații.

Atât de neiertător cu concesiile politice ale lui Marin Preda, Gheorghe Grigurcu (iertată fie-mi alăturarea numelor!), întruchipând el singur o necruțătoare instanță morală, aduce "la bară" și alte "păcate" capitale ale prozatorului: că a fost director de editură, că și-a tipărit și reeditat (?!) acolo cărțile, că a intrat în partid în 1977 când Paul Goma (care era mai vechi membru de partid, dar asta criticul nu mai are ne-voie să spună) își începea protestul...

Din fericire, *Literatorul* nu-și permite să irosească spațiu polemizând cu asemenea naivități ușor detectabile de orice cititor avizat, căruia îi solicit îngăduință față de joaca de-a magistratura cu care se îndeletnicește în ultima vreme Gheorghe Grigurcu. Mai ales că nu el a instituit regulile jocului și că nici nu se joacă singur. Îl acompaniază - cum am mai spus, însă cu șanse mai mici la premiere - Ion Negoițescu care, speriat că lista opozanților regimului comunist ar putea fi aglomerată primejduind sau umbrind meritele celor câtorva "aleși", respinge alarmat vreo eventuală includere a lui Marin Preda printre aceștia: "*În nici un caz* (sublinierea noastră) Marin Preda nu poate fi trecut printre opozanții regimului comunist (...) Marin Preda a privit de bună seamă critic regimul, repudiind unele aspecte negative ale acestui regim comunist, dar totdeauna din rândul comuniștilor..." Sigur, Marin Preda n-a repudiat regimul în afară, ca alții, pentru simplul fapt că a rămas *aici*. Și Alexandru George îl acuză pe romancier că "și-a desfășurat activitatea în socialism", lăsându-ne să credem că el a trăit și activat în cu totul alt regim politic constituit ca o enclavă, care îi aparținea în exclusivitate și pe care toți ceilalți, în frunte cu Preda, au ocolit-o. Tot Alexandru George îl culpabilizează pe prozator pentru trufia de a-l fi pus pe Victor Petrini să emită disertații filosofice, fără a fi urmat în prealabil studii de specialitate. De parcă, pentru a scrie *Cu sânge rece*, Truman Capote ar fi absolvit Academia de Poliție. Dacă Alexandru George este adeptul unei asemenea teorii, putem să fim ceva mai îngăduitori cu Doina Jela, pentru care noțiunea de *convenție literară* este atât de complicată, încât se grăbește și ea să-l acuze pe Preda pe motiv că "un deținut nu avea posibilitatea să-și povestească viața, să scrie capitole întregi, să le predea avocatului său, ca acesta să le bată la mașină". Vorbe scrâșnite! De mirare că efortul și spațiul tipografic risipite cu atâta neprecupețire nu sunt totuși folosite pentru relevarea unor aspecte, chiar politice, mai mult decât meritorii conținute cu o mare densitate în opera lui Marin Preda, dar pe care conjuncturile cu adevărat neprielnice de până acum le-au oprit să fie dezbătute, fie de detractorii, fie de exegeții romancierului.(Mă gândesc, de pildă, la Vasile Popovici, autorul unui excelent studiu în care găsește interesante adâncimi psihologice până și în nuvelă *Desfășurarea*.) Străduințele multora dintre ei bat însă, așa cum s-a văzut, în altă parte. Încât, văzându-i cum se opintesc aidoma lui Jupuitu să-i ia lui Moromete căruța din bătătură, îmi vine să-i întreb cu tonul și cu vorbele acestuia din urmă: *Credeți că o s-o puteți duce?*

Andrei GRIGOR

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FILM

Ay, Carmela!

După *Tăcerea mieilor* vizionat în premieră în zilele când era multiplu premiat la Los Angeles, coincidenţa *Zilelor filmului spaniol* de la Bucureşti cu festivităţile de deschidere a Expoziţiei universale de la Sevilla ne face să trăim în continuare senzaţia unei primăveri cinefile cu iz de utopie. Şi ne place să-i gustăm savorile, înainte de a ne aduce aminte că au existat şi alte momente fericite în programările cinematografice ale ultimilor doi ani, urmate de întregi anotimpuri de secetă sau de întoarcerea la vechea slăbiciune a distribuitorilor autohtoni pentru filmul de serie şi de mâna a doua. Ba, de dragul unor sincronisme de un atare calibru, putem trece înţelegători peste cifrele modeste ale spectatorilor filmelor spaniole de la cinematograful "Scala" (există şi un revers al coincidenţelor în această artă a spectacolului), în săptămâna ortodoxă a Patimilor şi în zilele de Paşti; mai mult, încercăm să fim comprehensivi şi în faţa relativei rarităţi a numelor de mare rezonanţă pe genericele filmelor trimise în cea mai orientală ţară latină.

Şirul celor şapte producţii iberice nu pare să-şi fi propus a ne situa neapărat, de la un capăt la altul, în linia întâi a filmelor de artă şi nici printre ultimele noutăţi. Cu o excepţie sau două, sunt lucrări din anii 1987-1990 ale unor regizori tineri ori mai puţin cunoscuţi, un criteriu primordial al selecţiei fiind probabil reprezentarea cât mai multor case de filme madrilene şi din alte zone ale Spaniei - mai precis, 7 titluri de la 7 producători diferiţi. Ceea ce nu e cea mai rea soluţie pentru o cinematografie bogată în diversificările ei regionale, care ştie să-şi înnoiască efectivele de realizatori şi în care totdeauna a fost la mare preţ nu o superficială "culoare locală", ci un acut simţ al locului, al "rădăcinilor" teoretizate cu patimă de un ilustru înaintaş al cineaştilor tineri de azi - Juan Antonio Bardem. Într-un fel, este aspectul pe care ne-a interesat cel mai mult să-l urmărim în acest Zile. Fiindcă dacă neorealismul italian postbelic s-a născut din contestarea maniei "telefoanelor albe" şi a eroismelor făptuite în Abisinia, cinematograful spaniol scos în lume ceva mai târziu de Berlanga şi Bardem a avut propriile sale idiosincrazii, figurate de recuzita şi ticurile unui specific naţional ornamental, cu castaniete, în ritmuri de flamenco şi cu obsesiile tauromahiei.

Toreadori n-au trecut prin cadrele nici uneia dintre peliculele hispanice optzeciste, în schimb dansurile şi cântecele ardente şi neiertătoare nu s-au lăsat aşteptate... decât câteva zile. Nu era loc de ele în *Femei în pragul crizei de nervi* de Pedro Almodovar, cu care s-a deschis suita - o comedie foarte "mediatizată" prin protagoniştii aleşi din lumea actorilor de film şi televiziune văzuţi acasă şi în escapade cu ghinion. Nici al doilea film - *Amanţii* de Vicente Aranda, o melodramă de epocă epurată şi cu final atroce stilizat - n-a putut apela la soluţiile dansante şi nici al treilea, prin care ne-am întors în lumea artiştilor, de data aceasta beletristici, dar şi la subiectele dure distilate de o imagerie manieristică, recte misterul unui cadavru picat din cer într-o pădure, de care se ocupă *Podul Varşovia* de Pere Portabella. Este evident că selecţionerii au vrut să ne ofere prin aceste prime proiecţii o carte de vizită a modernităţii, beneficiind şi de favoarea unui premiu Oscar pentru cel mai bun film străin al anului 1988, care ar fi fost *Femei în pragul crizei de nervi*, precum şi de Premiul pentru interpretare feminină acordat anul trecut la Berlin uneia din cele două actriţe din al doilea opus, Victoria Abril.

Irezistibila tentaţie a spectacolului tradiţional şi-a luat revanşa în a doua parte a săptămânii, cu un aplomb care, la un moment dat, ne-a făcut să credem că al cincilea film din suită va fi în întregime dansat, deşi subiectul se anunţa eminamente dramatic. Cu tot etnografismul său manifest şi dincolo de abilitatea inegală a parafrazării tragediei shakespeareane cu cele două clanuri ostile iubirii, *Montoyas şi Tarantos* de Vicente Escriva a sfârşit însă prin a ne impresiona tocmai prin coregrafia ritualurilor folclorice, mai sugestivă în conotaţii decât înscenările voit realiste. Este acel "miracol al ritmului în acelaşi timp vizibil şi audibil" care a făcut totdeauna corp comun cu "funcţiile cinematografului" înregistrate de un Elie Faure şi preţuite episodic şi de unii cineaşti români, precum un Jean Georgescu ori Victor Iliu, porniţi deasemenea în căutarea "specificului naţional". Dar cea mai concludentă reconsiderare a acestui filon al interludiilor unei exuberanţe meridionale am găsit-o incontestabil în opera cineastului de mare notorietate care este Carlos Saura - *Ay, Carmela*! din penultima zi a săptămânii noastre spaniole. Picaresc şi tragi-comic, având ca fundal războiul civil din anii '30 şi drept eroi un cuplu de actori de varieteu, filmul pune în balanţă politicul şi artisticul, nu putem decât să sperăm că el va fi reţinut şi achiziţionat pentru reluarea pe ecranele noastre, spre a reveni asupră-i.

Valerian SAVA

Nicolae GRIGORESCU: Studiu pentru o fată cu furca pe umăr

Stalin se vinde încă bine

Andrei Koncealovski (cunoscut nouă mai ales prin "Siberiada") lucrează intens la ceea ce speră a fi capodopera sa: "The inner circle", un film despre Stalin şi stalinism, o încercare de a analiza cea mai criminală dictatură a istoriei. Filmul este o minuţioasă reconstituire istorică şi chiar mai mult decât atât, el însuşi fiind istorie. Este prima peliculă occidentală filmată în terifiantele clădiri ce i-au slujit dictatorului gruzin drept decor pentru sângeroasa-i domnie. Adică arhivele K.G.B. (aflate într-o fostă mănăstire medievală), fortăreaţa Lubianka şi, evident, Kremlinul. Ceea ce, acum câţiva ani, nici nu putea fi visat a fost obţinut relativ uşor de către regizorul transfug (a părăsit U.R.S.S.-ul acum 12 ani, realizând ulterior mai multe filme excelente - "Maria's Lovers", "Runnaway Train", "Shy people"), nu printr-o protecţie înaltă sau datorită unei noi politici culturale, ci pur şi simplu datorită mult râvniţilor dolari americani. Într-un moment în care în Rusia se moare de foame la propriu, cele 15 milioane de dolari alocate bugetului acestui film reprezintă o momeală destul de grasă. S-au deschis, aşadar, toate acele porţi pe care generaţii întregi de spioni au visat să le descuie. Eroul filmului se numeşte Ivan Sanshin şi a existat în realitate. Ivan, tânăr cu "origine sănătoasă", de la ţară, reuşeşte să prindă o slujbă foarte bună, la Moscova: proiecţionist la casa de cultură a K.G.B.-ului! Omul s-a descurcat bine şi a reuşit să devină chiar căpitan în ministerul de interne. Dar apogeul carierei sale va fi atins în momentul în care va fi săltat de o maşină neagră, şi dus la Kremlin: Stalin avea nevoie de un proiecţionist personal. Astfel, tânărul Sanshin va pătrunde în cercul intim al dictatorului şi va rămâne în preajma acestuia până la sfârşit, supravieţuind numeroaselor epurări. Cam asta ar fi povestea: o lume absurdă, dementă, privită prin ochii unui umil cetăţean, care pendulează zilnic între sordida sa existenţă dintr-o cămăruţă mizeră la marginea Moscovei şi luxul orbitor al stăpânului absolut. "L-am cunoscut pe adevăratul Sanshin acum douăzeci de ani. (...) Când filmele mele erau vizionate la minister de cei de la cenzură, îl rugam să-mi descrie reacţiile lor", declară regizorul unui reporter de la revista "Premiere". Şi la noi au existat asemenea personaje, dar nu ştiu cât de prieteneşti au fost relaţiile lor cu cineaştii... Astfel, pe lângă extraordinara atmosferă rusească, filmul a beneficiat şi de un buget estimat la o treime din ceea ce s-ar fi cheltuit în cazul realizării sale la Hollywood. A fost bine şi pentru partea rusească: o mulţime de oameni au primit de lucru, într-un moment când "Mosfilmul" se afla într-o acută criză. Toţi colaboratorii au fost plătiţi regeşte (comparativ cu standardele sovietice), iar unii chiar s-au îmbogăţit. S-a pornit de la 25 de ruble pe zi (pentru figuraţia simplă) şi s-a ajuns la 15 mii de dolari, suma pe care a primit-o actorul Alexandr Zbruev pentru rolul lui Stalin. Pentru Zbruev a fost un foarte mare noroc faptul că actorul Robert Duvall, titularul iniţial al rolului, s-a certat cu producătorii la câteva zile după sosirea la Moscova, dar şi pentru Koncealovski înlocuirea a reprezentat o şansă, căci Zbruev e cotat ca unul dintre cei mai buni actori ruşi ai momentului. În rest, distribuţia îi mai include pe Thomas Hulce, în rolul lui Sanshin (Mozart în "Amadeus" al lui Milos Forman) şi pe Bob Hoskins - Beria, ca celebrităţi. Încă nu ştim dacă filmul, prezentat în premieră, va fi un mare succes, dar un lucru e cert: "moacele" ruseşti şi atmosfera sunt absolut autentice. Cât despre regizor, şi el este un autentic "agent CIA", venit la Moscova ca să vândă istoria sovietică pe dolarii veneticilor, dacă ne luăm după "Pravda".

Radu BĂIEŞU

New York, aprilie 1992

Poezia ca gest de legitimă apărare

(urmare din pag. 5)

sinteză a celor trei direcţii: estetismul lui Jimenez, gândirea filosofică a lui Unamuno şi emoţia umană - dimensiunea subiectivă - a lui Machado. Cel puţin aşa a apărut lirica mea în ochii unor comentatori.

S: -Prietenul nostru comun Victor Ivanovici a întocmit cu mult profesionalism şi competenţă bibliografia operei tale. M-am bucurat să întâlnesc şi numele meu acolo, cu articolul publicat în "Secolul 20". Care e cartea de poezie de care te simţi mai legat?

P: -"Cercurile infernului". Am scris-o cu sentimentul că ea mă va justifica, nu numai ca poet, ci şi ca fiinţă umană. De ce tocmai ea a fost tradusă în 17 limbi şi altele, la care ţin mai mult, nu? Pentru că aici ideea este cosmogonia omului contemporan. În poezie, plenitudinea e mai importantă, are o putere mai mare decât perfecţiunea. Cele mai bune cărţi ale liricii europene sunt cele ale unor căderi sau insuccese, care încorporează o mare ambiţie. Mândria unei căderi face mai mult decât o carte perfectă. Într-o mare cădere simţi forţa, vârtejul, violenţa. E imperfecţia şi măreţia visului. Sartre spunea că omul e fiinţa care alege prăbuşirea.

S: -Care sunt poeţii din generaţia ta de care te simţi legat?

P: -Gimferer... de el mă leagă aceeaşi preocupare estetică pentru limbaj şi imaginaţie. Cu Antonio Colinas mă întâlnesc în cultul emoţiei şi al trăirii. Cu Pedro de la Peña în interesul pentru gestul filosofic. În sfârşit, cu Juan Luis Panero împart convingerea că poezia trebuie să se bazeze pe experienţă şi trăire sufletească intensă. Da, sunt 4-5 creatori din generaţia mea cu care am unele puncte comune. Am încercat, cum îţi spuneam, o sinteză a esteticii fondatorilor poeziei moderne spaniole. Înainte, fiecare pornea doar de la o latură a operei acestora sau doar de la unul dintre cei trei mari de care am pomenit - fundamentându-şi scrisul fie pe cultul limbajului, fie pe trăirea tragică ori pe emoţia umană.

S: -Ştiu că tu consideri poezia un gest de legitimă apărare. Apărare a vieţii, a frumuseţii lumii.

P: -Prin acest festival, am dorit să fac dintr-un loc periferic al Europei un punct geometric al liricii internaţionale, invitând numele emblematice ale poeziei de azi. Să adaug frumuseţii locurilor demnitatea versului. Ai văzut ce oameni minunaţi sunt aici. Ei meritau din plin distincţia unei astfel de întruniri lirice.

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Povestiri din război

În cadrul literaturii pe care ne-a lăsat-o Mihail Sadoveanu, volumul *Povestiri din război*, apărut în 1905, nu s-a bucurat de atenția pe care o merita. Motivul trebuie căutat, pe de o parte, în faptul că scriitorul relua, aici, preocupări mai vechi ale lui Alecsandri, din *Ostașii noștri*, de ale lui Duiliu Zamfirescu, din volumul *În război*, și pe cele ale lui George Coșbuc din ciclul de poezii întrunite, sub aceeași copertă, mai întâi în *Ziarul unui Pierde-vară* (1902) și, apoi, în *Cântece de vitejie* (1904) ori din volumul, în proză, *Războiul nostru pentru neatârnare* (1899). Tânărul scriitor moldovean se găsea, prin urmare, în situația unei concurențe căreia, cel puțin deocamdată, era greu să-i facă față.

Dar, în afară de aceasta, mai era ceva. Istoria noastră nu se rezuma la războiul de la 1877. Începutul secolului în care trăim era dominat de pregătirile care se făceau în vederea comemorării morții lui Ștefan cel Mare. Românii reconstituiau, pe bază de documnete, viața și domnia marelui ctitor de țară cu intenția de a contribui la unitatea visată de secole. Presa obișnuită și publicațiile literare se întreceau în a reactualiza faptele de arme ale celui care, la vremea lui, a pus lumea în uimire și a deschis drumul pe care trebuia să înainteze, spre viitor, poporul nostru. Ca de atâtea ori, în trecut, Ștefan cel Mare umplea cu figura lui legendară toate preocupările contemporanilor și nu mai lăsa loc pentru nimic altceva.

După ce faptul s-a consumat, grija oamenilor a fost canalizată spre greutățile de natură economică și, astfel, povestirile lui Sadoveanu au fost iarăși neglijate ori uitate. Peste puțină vreme, însă, datorită unei noi nenorociri, ele aveau să fie readuse în actualitate. Primul război mondial a dus la crearea unei literaturi speciale ori la orientarea către o literatură deja existentă.

Personajele din literatura de război, pe care ne-a dat-o Sadoveanu, sunt recrutate din rândul oamenilor simpli, dintre acei "umiliți și ofensați" care populează aproape toate cărțile sale.

Spre deosebire de Alecsandri, care, sub influența ideilor romantice din epocă, își idealizează eroii și confundă, adesea, războiul cu nunta, Sadoveanu este mult mai aproape de realitate. Eroii lui nu merg cântând spre moarte, ci, dimpotrivă, par apăsați nu numai de grija războiului ci și de ceea ce lasă în urmă. Ei se apropie mai mult de eroii lui George Coșbuc.

Literatura războiului ocupă un loc însemnat în opera lui Sadoveanu. Se știe că marele scriitor și-a ales subiectele din toate epocile istorice și din toate provinciile românești. Dar în preocupările noastre de aici intră numai volumul pomenit de la 1905 și *File Sângerate* (1917).

În *Povestiri din război*, scriitorul reconstituie, pe baza lecturilor și, mai ales, pe baza amintirilor unor martori oculari, scene din realitatea câmpurilor de luptă, din Bulgaria. Simpatia sa pentru oamenii simpli, pe care i-a considerat, totdeauna, factorul esențial în păstrarea ființei noastre naționale, este mai mult decît evidentă pe fiecare pagină a cărții. Cine nu recitește și astăzi, emoționat, *Moara părăsită* ori *Călărașul* ori bucata de un adânc umanism intitulată *Panciuc*, după numele eroului, în care acțiunea este oarecum asemănătoare cu cea din poezia lui George Coșbuc intitulată *Povestea căprarului*? Există, însă, și unele deosebiri. La Coșbuc, cei doi eroi se găsesc, amândoi, în acțiune și unul dintre ei, rămas în viață, încearcă să-l "scoată" de la turci pe fratele său, căzut în luptă. Panciuc nu se găsea în acțiune și vede că prietenul lui nu se întoarce. Înfruntă primejdia spre a-l salva și, ca și eroul lui Coșbuc, este secerat de gloanțele turcești.

Omenia noastră proverbială apare în raporturile pe care ostașii români le au cu prizonierii turci: "Sergentul Savin făcu două țigări. Pe una o dădu prizonierului: Na și ție ți-o fi fiind poftă!

Apoi, după ce prinsul o luă cu sfială, sergentul îi dădu iasca aprinsă, și zise zîmbind către mine: Săracul! ce-o fi gândind el acu! (ed.1905, p.23).

Cu oamenii aceștia simpli, în sufletele cărora nu este loc decât pentru dragoste, care se mulțumesc cu foarte puțin și știu să moară fără tânguire, ca vechii daci, s-a impus poporul nostru în istorie. Ei au stabilit și gloria lui Ștefan cel Mare și faima lui Mihai Viteazul. Ei ne-au adus și independența de la 1877-1878 și întregirea de la 1918. De la ei a învățat Sadoveanu însuși să-și ascundă durerea și să-și dirijeze penița în așa fel ca din vârful ei să nu cadă pe hârtia din fața nici o umbra de îngrijorare.

În 1917, cînd țara ne era cotropită de dușman și cerul românesc se îngrămădise aproape în întregime deasupra Iașului, Sadoveanu, împreună cu alți câțiva scriitori, printre care B.St. Delavrancea, tipăreau, pentru sufletele celor de pe front, ziarul "România". Pe lîngă anume informații de război, s-au publicat în acest ziar și unele bucăți cu caracter literar între care se detașează, net, cele semnate de M.Sadoveanu. Ele aveau să fie adunate sub o copertă pe care citim *File Sângerate*, Iași, 1917. După numai trei ani, într-o alcătuire nouă, li se va spune *Frunze-n furtună*. Printre filele și frunzele acestei cărți sunt câteva care nu se vor veșteji niciodată. Ele se numesc *Bătălia de la Mărășești, Bătălia de la Mărăști, Bătălia de la Răzoare.*

Scrise într-o vreme cînd fiecare clipă putea să aducă nenorociri mari asupra poporului nostru, când nu mai exista nici siguranța zilei de mâne, aceste bucăți sunt poate cele mai în măsură să ne vorbească despre puterea de rezistență a poporului nostru și de forța de creație a lui Sadoveanu.

Când aproape toată lumea devenise neîncrezătoare în refacerea terenului pierdut, când nemții, în planurile lor, nu mai acordau decât câteva zile până la capitularea, fără condiții, a armatei noastre, Sadovenu și eroii lui anonimi credeau, încă, nu într-o minune, ci în rostul poporului nostru în lume. Și credința aceasta, sprijinită pe inima și brațele lui Ion, ale lui George, ale lui Petre, Vasile și Grigore care au schimbat coarnele plugului și fluierul ciobănesc în pușcă și în tun, ne-a adus victoriile răsunătoare de la Mărăști și Mărășești care s-au înscris în istorie alături de cele de la Podul Înalt și Călugăreni ori de cele de la Plevna și Rahova, de la Grivița și Smârdan.

G. ISTRATE

Romanul epistolar al lui N. Iorga

Concomitent cu vasta și variata sa corespondență, N. Iorga a cultivat și o permanentă comunicare, prin scrisori, cu soția sa Catinca, atunci când împrejurările vieții i-au obligat, de nenumărate ori, să fie departe unul de altul. O dovedește convingător și emoțional volumul intitulat "Scrisori către Catinca", apărut recent la Editura Minerva, cu un cuvânt înainte de Liliana Iorga-Pippidi, fiica ilustrului cărturar, textele fiind îngrijite și comentate de Andrei Pippidi, vrednicul său urmaș. Scrisorile către Catinca, asemănătoare în literatura română numai cu scrisorile lui A. Odobescu către Sașa, constituie un veritabil roman epistolar, un roman tulburător al unei casnicii în care spiritualitatea și temperamentul vulcanic al savantului s-au armonizat desăvârșit cu instensitatea trăirilor sale sufletești și a răspunderilor familiale de soț și părinte. Cu excepția unor perioade în care N. Iorga s-a aflat alături de Catinca și copiii săi, scrisorile acoperă o epocă de patru decenii, din 1900 până în 1939, epocă în care ni se relevă că marele istoric și cărturar a fost și om căruia nimic din ceea ce este omenește nu i-a fost străin, dar și conștiință superioară dăruită neamului său românesc. Scrisorile către Catinca sunt de o excepțională însemnătate pentru cunoașterea și înțelegerea reală a complexei personalități a lui N. Iorga, completând celelalte scrieri autobiografice ale sale, cele trei volume din "O viață de om" și cele șapte volume de "Memorii".

Ceea ce nu aflăm în aceste ultime două scrieri autobiografice, descoperim însă în volumul "Scrisori către Catinca", și anume autenticitatea stărilor intime ale sufletului său, relevarea unor anxietăți și învolburări care nu puteau fi înțelese decât de aceea pe care o considera - pe bună dreptate - singura capabilă de acest lucru.

Romanul epistolar al lui N. Iorga începe în august 1900, când a cunsocut-o pe Catinca, sora slavistului Ioan Bogdan, la Brașov, unde mersese să se documenteze pentru "Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea". Timp de câteva luni, până la 4 februarie 1901, când a avut loc căsătoria, impetuosul pretendent la mâna Catincăi i-a trimis nu mai puțin de 131 de scrisori, dar de o factură cu totul diferită de obișnuitele declarații de dragoste. Nu întîlnim în aceste scrisori nimic edulcorat, convențional, chiar dacă îi trimitea și poezii și își exteriorizа puritatea gândurilor și intensitatea sentimentelor sale. Scrisorile trimise Catincăi, până la celebrarea căsătoriei, sunt, în esență, pledoarii pentru a spulbera reticența acesteia, justificată într-o anume măsură, aflând că N. Iorga urma să-și desfacă prima căsătorie, care-l decepționase amarnic. Scrisorile sunt expresia unei tacite dar dramatice confruntări între cei doi virtuali logodnici, a unei adevărate lupte de convingere și atragere a Catincăi, cum ne relevă, printre altele, scrisoarea lui N. Iorga din 3 septembrie 1900: "Doamne, Doamne, greu te dai la scris. Pentru mine e în relațiile noastre și farmecul luptei. O să trebuiască o lungă și stăruitoare luptă pentru ca să am la urmă bucuria de a te vedea cum doresc."

Într-adevăr, N. Iorga a biruit în această luptă, a avut bucuria dorită cu atâta pasiune, Catinca devenindu-i soția ideală, sufletul care a știut să se modeleze desăvârșit după uriașa și complexa sa personalitate. Peregrin permanent, în țară și în străinătate, pentru conferințe, participări la congrese și documentări istorice, pendulând continuu între București și Vălenii de Munte, refugiat la Iași în timpul primului război mondial, trimițându-și familia la Odesa, angrenat în luptele politice din perioada interbelică, N. Iorga a împărtășit Catincăi, în neîntreruptele sale scrisori, toate gândurile și zbuciumările care-l copleșeau, de la grija pentru soție și copii, până la destinul țării și neamului românesc. Romanul căsniciei lui N. Iorga cu Catinca este expresia sublimă și pilduitoare a unei desăvârșite armonizări a afecțiunii sufletești reciproce cu înțelegerea realităților pe care le trăiau. Iată, de pildă, cât de emoționant și semnificativ îi scria la 31 octombrie 1916, la scurt timp după intrarea României în prima conflagrație mondială: "Am trăit o viață întreagă și ca niște oameni cari s-au iubit așa cum trebuie să se iubească doi soți, dar am trăit și ca doi credincioși buni prieteni noi amândoi, Catinco. Si de aceea și mie îmi e așa de greu cum sînt acuma și doresc așa de mult ca în mântuirea țării acesteia așa de greu amenințate să ni regăsim și noi vechiul colț de modestă fericire. Când și cum? Știm noi? Dar fericirea aceea n-avem dreptul s-o căutăm atâta vreme cât ne încunjură o suferință obștească imensă." În momentele grele ale vieții, când Catinca se afla singură cu copiii, încercată de stări depresive, N. Iorga știa să fie blând și înțelegător, trimițându-i cuvinte de mângâiere și îmbărbătare, pentru ca trăinicia și farmecul căminului lor să înfrunte și să biruie suferința. Aflată în refugiu la Odesa, Catinca primea aceste rânduri de pătrunzătoare expresivitate afectivă, la 16 august 1917: "Pentru scrisoarea ta din 6 august iartă-mă să-ți fac o iubitoare mustrare. Nu se trăiesc vremuri ca ale noastre cu o astfel de dispoziție sufletească, stricătoare pentru tine, de rău exemplu pentru copii cari te văd în fiecare moment și mai ales inferioară ție înseți așa cum te-am știut totdeauna și cum mi-ai cîștigat dragostea - căci fete frumoase mai erau pe lume. Ești într-un oraș de viață străina și tulbure, dar într-un oraș frumos, care merită văzut și admirat. Este o lume nouă care la cineva cu inteligența ta are o valoare de interes. Ai, cu ajutorul lui Dumnezeu, copiii lîngă tine și ți-i vezi sănătoși, pe când aici bântuie iarăși bolile... Am putut să-ți dau mijloacele unui trai convenabil, atunci când mulți oameni mai bogați și mai deprinși cu binele decât noi au ajuns aici a cerși și a se gândi că la iarnă pot să moară de foame.

Atunci ce înseamnă toată disperarea din scrisoarea ta, toate acele preziceri de nebunie și oftică - începută chiar, după cum îți faci plăcerea să-mi spui -, care nu pot decât să amărască și mai mult pe un om bun ca mine, care-și are și el suferințele lui... Faci rău. Și cred că e de-ajuns să ți-o spun, așa cum ți-o spun, ca să distrugi tu singură starea de spirit pe care ți-ai creat-o. Să ai o răspundere e, cred eu, o mândrie, și să suferi atunci când suferă toată lumea și când cine suferă mai mult nu spune un cuvânt de cârtire, e simpla îndeplinire a unei datorii. Unii zic că este și o bucurie specială în aceasta."

Personajul central al acestui veritabil roman epistolar este, evident, N. Iorga. Confesiunile sale ni-l relevă într-o multitudine de ipostaze. Soției sale îi comunică mersul lucrărilor pe care le elabora, vicisitudinile relațiilor cu editorii, prezența sa la Academia Română, la Universitate și în presă, impresii de lectură, proiecte de viitor și, cu deosebire, crezurile sale politice, dinamica sa activitate parlamentară, modul în care aprecia poziția diferitelor partide.

Scrisorile către Catinca ne dezvăluie succesiunea vârstelor lui N. Iorga, tribulațiile sale pe multiple planuri, izbânzile și înfrângerile, simpatiile și adversitățile sale social-politice, incandescența sa temperamentală, însă o singură coordonată rămâne fundamentală, constantă, și anume sublima comuniune sufletească și spirituală cu soția sa. Elocventă este această mărturisire pe care i-o făcea într-o scrisoare din 29 septembrie 1934: "Nu-ți pot spune cu câtă durere trebuie să petrec această săptămână de singurătate în care așa de mult îmi vei lipsi mie și cred că și eu ție."

Scrisorile lui N. Iorga către Catinca au, incontestabil, și o superioară valoare documentară, întregind imaginea prismatică a personalității sale cu elemente și nuanțe inedite, de cea mai pură autenticitate. Ele oferă cititorului una dintre cele mai interesante și atractive lecturi, introducându-l în intimitatea și derularea unei vieții mai puțin obișnuite.

Teodor VÂRGOLICI

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

Starea cărţii

Între 15-17 aprilie 1992, din iniţiativa conducerii Societăţii comerciale "Novus" din Craiova (director: economist Vasile Bărbuţi) a avut loc întrunirea a 27 de societăţi comerciale din domeniul difuzării cărţii şi bunurilor culturale, împreună cu 22 lideri ai sindicatelor, reprezentând peste 5.000 de salariaţi ai acestor societăţi. Cu acest prilej, am purtat o convorbire cu domnul prof. Gheorghe Bunghez, directorul general al S.A. "Bibliopolis" Piatra Neamţ, preşedintele Asociaţiei patronale "Agora" pentru difuzarea tipăriturilor şi bunurilor culturale.

- În cadrul consfătuirii, ec. V.Bărbuţi, directorul S.A. "Novus" Craiova a dat citire unei moţiuni, prin care se supune atenţiei Guvernului analizarea unor propuneri. Despre ce este vorba?

- Moţiunea adoptată în unanimitate la Craiova cuprinde următoarele probleme esenţiale: 1) *Spaţiile librăriilor.* Există o reţea de librării bine repartizate teritorial şi profesional organizate. Au apărut şi sunt în curs de apariţie reţele paralele de difuzare şi chiar librării, ceea ce e un lucru bun. Dar dacă ne gândim că librăriile trebuie să asigure generaţiilor prezente şi viitoare tipărituri şi alte bunuri culturale pentru toate cerinţele, interesele, gusturile, preocupările şi celor mai intime necesităţi ale fiecărui individ (numai în librărie individul dialoghează cu sine şi în funcţie de ce simte, alege dintr-o gamă diversificată de oferte), că aceste unităţi din sistemul profesional de difuzare au un caracter enciclopedic, ele trebuie ajutate. Nu prin subvenţii, cum cer mai toate sectoarele vieţii economice şi sociale, pentru că societăţile de difuzare trăiesc pe cont propriu. Ele au nevoie de unele facilităţi. Or, în epoca comunistă, fostele centre de librării n-au avut dreptul de investiţii proprii, în timp ce beneficiile lor erau preluate de fostele consilii populare, care le investeau chiar în construcţii de librării, pe care le închiriau, apoi, centrelor de librării. Acum e imperios necesar ca spaţiile librăriilor să intre în patrimoniul societăţilor comerciale de profil şi de aceea moţiunea solicită dobândirea acestor spaţii ca mijloc de protecţie culturală a cumpărătorului. 2) *Problema creditelor.* S.C. de difuzare a cărţii, neavând voie să-şi constituie fonduri proprii, sunt nevoite să lucreze cu credite bancare. În circuitul cititor - cumpărător, difuzarea cărţii constituie un segment care dictează întregul circuit financiar-bancar şi îşi asumă riscul difuzării. Pentru evitarea blocajului financiar, am solicitat credite cu dobânzi diferenţiate. În perioada dictaturii, dobânzile erau de 3,5-6%, acum plătim dobânzi pentru credite la bănci de 30% şi pot creşte până la 70%. Dacă dorim cu adevărat sprijinirea culturii româneşti tipărite este de dorit o creditare diferenţiată pe categorii de cărţi. Să se practice dobânzi mici pentru o carte ştiinţifică, beletristică (istorie şi critică literară, literatură română contemporană), cartea de copii ilustrată. Pentru cărţile de divertisment sau cele din domeniul subculturii să se practice dobânzi mari, astfel ca difuzorul să fie stimulat să difuzeze cartea de care are nevoie societatea pe care ne-o dorim. Noi dorim ca guvernul să fie de acord cu un cuantum al dobânzilor de 25%.

- Aceste propuneri ar rezolva mult discutata protecţie culturală a cumpărătorului?

- În mare parte. Mai este şi ideea unor tarifuri de transport preferenţiale pentru carte, aşa cum se practica la noi în perioada interbelică (atunci beneficiam de timbrul de favoare) şi în multe alte state. Transportul unui vagon de carte costă cât transportul unui vagon de ţigări sau de băuturi străine. Precedente s-au creat la noi prin acordarea de facilităţi unor categorii sociale pe CFR. Deci nu subvenţie, ci înlesniri, pentru ca la preţul cărţii, suportat de cumpărător, să nu se adauge, exagerat, şi costul transportului. Dacă şi cărţile continuă să fie la fel de scumpe, la veniturile actuale (plus rata galopantă a şomajului) riscăm să devenim o ţară de inculţi.

- Ce alte probleme au mai fost abordate la consfătuirea de la Craiova?

- Dincolo de această moţiune ar mai fi de discutat o problemă esenţială. Craiova trăieşte un moment aproape unic. Pragmatic vorbind, în Craiova există (după Bucureşti) cea mai mare densitate editorială pe cap de locuitor şi pe m.p. În jurul editurii *Scrisul Românesc*, condusă de Marin Sorescu, care ne-a onorat cu prezenţa, a apărut un adevărat evantai de edituri particulare, aproape 80, fiecare editură în parte având măcar câteva titluri demne de interes. Or, mi se pare că atât S.C. "Novus" Craiova, cât şi Editura "Scrisul Românesc" sunt datoare să transforme această întâlnire într-o tradiţie ce se poate materializa prin salon-târg al producţiei editoriale, în care să se concretizeze prin încheierea de contracte.

- Să înţeleg că prin această doleanţă, firească şi motivată, se simte nevoia unei bune informări în domeniul apariţiei şi difuzării cărţilor?

- Bineînţeles. Nu există o informare curentă între editor şi difuzor. Nu-i admis ca noi să ştim ce apare în trim. IV/93 la Moscova sau la München şi să nu ştim ce apare în mod curent în România. Necesitatea tipăririi planurilor editoriale este de netăgăduit.

- Întrucât la Craiova, la consfătuirea librarilor n-a participat (n-a fost invitată?) Regia Autonomă "Arcadia" de difuzare a cărţii şi bunurilor culturale este un semn al independenţei şi autonomiei societăţilor comerciale judeţene?

- Opinia mea este că "Arcadia" este încă utilă, dar cu condiţia să nu pretindă să deţină monopolul difuzării cărţii. În toate ţările sunt en-gross-işti naţionali, dar trebuie să existe şi en-gross-işti locali.

- Aveţi o activitate apreciabilă în domeniul de difuzare a cărţii. Cum explicaţi apariţia în librăriile "profesional organizate" cum le numiţi dv. şi a unor cărţi (din păcate, cam multe), care aduc deservicii deopotrivă culturii şi cumpărătorului?

- O explicaţie ar consta în faptul că în primele 9 luni ale anului 1990, cele 23 edituri de stat practic n-au avut producţie editorială.

- Este o realitate. Dar această penurie de carte apărută sub egida editurilor de stat se datorează tipografiilor, care au acordat prioritate (din motive lesne de înţeles) editurilor particulare, creând o concurenţă neloială. Continuaţi ideea.

- Aceeaşi perioadă a anului 1990 a coincis cu perioada de început a editurilor particulare. Din lipsă de carte, pentru a salva reţeaua, am cumpărat şi astfel de tipărituri. Anumite S.C., spre a-şi uşura existenţa, au apelat la asemenea furnizori, fără să-i intereseze valoarea intrinsecă a cărţii. Şi astfel, asemenea societăţi şi-au plătit tributul, prin existenţa unui balast editorial îngroşat şi de o supralicitare a intereselor populaţiei de către unele edituri. Aceasta a dus chiar la demonetizarea unor autori celebri: Emil Cioran, Mircea Eliade, de pildă, care au fost editaţi în grabă, fără discernământ şi acribie editorială, de unele edituri particulare care nu erau competente şi autorizate în acest sens. Din păcate, azi în librării sunt şi cărţile unor personalităţi marcante care îngroaşă stocul de carte.

- Şi duce inevitabil la blocajul financiar, de care "beneficiază" în special editurile de stat. Ce-i de făcut?

- Este nevoie de o perioadă de adevărat purgatoriu prin care pîrghiile tirajului să facă o selecţie naturală şi axiologică a culturii, să eliminăm maculatura din unele librării şi să înlocuim balastul cu carte de valoare.

- Şi acum se contractează de către librării carte comercială?

- Sunt concesii pe care difuzarea le face, iar editorii le produc, deşi prin atestate şi avizele date de Ministerul Culturii sînt autorizaţi să editeze lucrări de valoare.

- Dacă librarul n-ar achiziţiona astfel de carte, căci are libertatea (dacă e dublată şi de competenţă) de a decide ce fel de carte să cumpere, fenomenul ar fi mult diminuat. Dar el, din păcate, continuă.

- Continuă pentru că, pe de o parte sunt şi categorii sociale care solicită astfel de carte, pe de altă parte există şi gusturi şi competenţă îndoielnică a celor care achiziţionează, după cum există reaua credinţă a editorului care induce în eroare difuzorul de carte printr-o falsă prezentare a cărţii, prezentare, care, de cele mai multe ori nu concordă cu conţinutul ei.

- Datorită creşterii aberante a manoperei tipografice copilului român i se va lua dreptul de a cumpăra o carte ilustrată color. Care-i opinia librarului, vizavi de protecţia culturală a copilului-cumpărător?

- E un risc ce poate fi înlăturat prin subvenţionarea acestor cărţi de ministerele de resort, sau prin recalcularea sau verificarea calculului manoperei tipografice.

- În multe librării din ţară, datorită unei interpretări înguste a legii şi a libertăţii de a decide doar în favoarea ta, pe lîngă ţigări, băuturi alcoolice străine, prezervative, aragazuri etc. există şi cărţi. În cadrul Asociaţiei dv. patronale se discută şi asemenea fenomen?

- Personal sunt împotriva acestui fenomen. Librăria trebuie să rămînă un loc sacru al culturii, iar comerţul de carte constituie expresia comerţului ca factor de cultură şi nu trocul primitiv chiar dacă funcţionează bine relaţia produs-bani.

- În această privinţă, un rol decisiv îl are, pe lângă moralitatea librarului (greu de probat) şi competenţa sa. Sunt difuzori oameni de şi pentru cultură?

- În cele mai multe cazuri da. Competenţa difuzorului este perfectibilă. Librarul trebuie să fie nu un simplu negustor, ci un artist al dialogului şi un pragmatician economic, care să fie în măsură să selecteze, să recomande şi să convingă. Sunt şi astfel de împătimiţi ai cărţii. Sunt şi nechemaţi, într-adevăr, care se vor elimina pe parcurs, căci regula economiei de piaţă ne va obliga să-i stimulăm pe cei buni. Decât şapte librari într-o unitate, mai bine trei "împătimiţi ai cărţii" şi desfacerea nu va scădea.

Tudor NEDELCEA

Nicolae GRIGORESCU: Fiul artistului scriind

O umbră de varan

Creşte lângă mine bunătatea asemenea unei plante
pe care de atâta drag - o tot privesc
e o plantă albă cu frunze albastre în formă de inimi
nu are spini
e mătăsoasă şi uşoară şi nu face febră niciodată
Vino iubite, vino
ca un scurt circuit într-o navetă spaţială
ca o emanare de căldură în dimineaţa acidă
când agenţiile de presă stau cu sufletul la gură
În zona de aşteptare un discurs postmodern
te va introduce în cercul vrăjit
în care înfloreşte o vicleană umbră de varan

* * *

Sunt pasăre-liră
am os de cămilă şi piele de şarpe
sunt păzită de ochi de fluturi de noapte
şi inimi de ceară la marginea drumului
în gară pe o bancă mă aşteaptă mierle albastre
Ulise desigur le-a adunat la un loc
să apere ţara feacilor

Andra Felicia ANTONIU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL DE POEZIE DIN TENERIFE

ATLANTIDA

Jorge Justo Padrón
(Spania)

Soarele și zăpada

Soarele și zăpada
după atâta despărțire se unesc
în liniștea pură a clipei

Incendiul de lumină și alb
trandafirii iernii
iluminează prismele lor cu nervuri

Ferestre deschise
de norii de vară
Iată bruma virgină
fulgerata goliciune a pământului

Aerul strălucește
de transparența vie
Se trezesc culorile tinere
din toate unghiurile diamantului

Suava ziuă înfiorată plânge pe zăpadă

Frigul din nord

Sub o boltă tenace de zăpadă,
iarna lungă întunecată n-are sfârșit.
Concavă, neagră de liniște și plictis.
Parcuri despuiate, albe statui,
singurătate,
frunzele toamnei orbite de brumă.
Chipurile lor roșietice
cad muribunde pe pământul rece,
ca niște fluturi metalici,
îngrămădiți de apă și zloată.

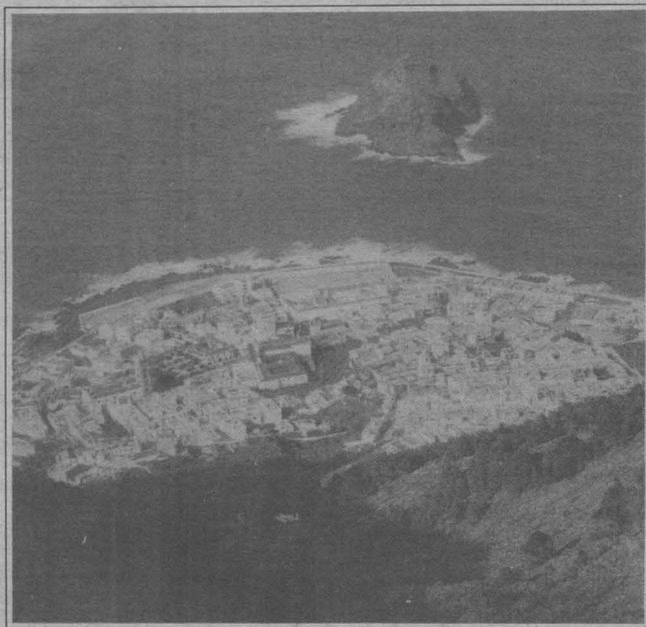
Frigul din nord
Cu zâmbetu-i de ipocrizie ocultă.
Rar, imperceptibil
Și ca o subtilă dictatură de timp,
De fier și întunecime.

De-acum îl știu.
Vreme de șapte insuportabile luni
Ne vom urî pătimaș în acest oraș mort.

Takis Varvitsiotis
(Grecia)

O, poezie

Ești a mea
Te iubesc,
Iată, te țin în palmă
Ca pe un porumbel
O, poezie
De neatins
Simplă ca lumina
Torent necontenit
Torent sângerând
În iarbă, peste pietre.
Ești malul râului
Ești chiar râul
În care mă pulverizez
Clipă de clipă.
Mă joc lângă tine cu pericolul
Temător mă înclin asupra-ți
Ca peste o prăpastie
Și adesea din nou tânăr
Ca peste un trandafir
O, poezie
Frumoasa mea moarte de zi cu zi
Frumoasa mea moarte fecundă
Primăvară tristă
Îți pregătesc
O singurătate eternă
O densă nesfârșită tăcere
Ce se înalță precum fumul.
Ești o forță de neînvins
Iubită mereu voluptoasă,
Răstignește-mă pe catarg de corabie
Sau aici pe grinzile casei.
Pedepsește-mă,
Gravează, de vrei, cu flacără,
Un mac pe coastele mele.
N-am să mă lepăd de tine
Frumoasă între frumoase
Din nou mă voi teme să nu te pierd
Te voi iubi din nou
Acoperindu-te cu o mie de sărutări
Te voi îmbrățișa iarăși
Precum zăpada fructul
Poezie, tu
Viața mea deplină.

Orașul - port Garachico, gazda Festivalului

Torcuato Luca de Tena
(Spania)

Dincolo

Desparte lumina de energie.
Se zice că soarele ni le dă.
Și soarele fântână a vieții
de unde le-o fi primind?
T. L. T.

Suntem precum planeta
care primește lumina reflectată dintr-o
altă lumină.
Suntem ca briza
care respiră o răsuflare pe care o altă
răsuflare i-o dă.
Suntem ca valurile
al căror zbucium dezlănțuie alt zbucium
departe.

Gândind nu gândesc
cine mi-a dat gândirea. Și când judec
nu judec
cine mi-a dat judecata.
Părinții n-au putut zămislindu-mă să-mi
dea
o putere pe care ei înșiși
au primit-o în dar de la o forță inefabilă
ce stăpânește dincolo.

Acest motor care-mi injectează
energie în vine și sângele ascultător
îl mișcă în cerc.
Ce misterioasă cheie
i-a pus în mișcare o zi?
Cine i-a ordonat, cine a putut
dacă nu acest foc necunoscut
care a incendiat stelele
și luminează dincolo?

Pedro J. de la Peña
(Spania)

Lui Fernando Salvador

Caii

Negura - acești cai respirând
o boare din piepturi le urcă pieziș
Și, ciocuri curmate, frumoasele boturi
O toarnă, nor alb, pe pietriș.

Soarele - acești cai când îi mângâi
Soarele - caii ce în ochi te privesc
După galopul ce-i scaldă în spume
Când ca focile lucios strălucesc.

Vântul - această fluturare de coame,
Din buzele groase suflare spre cer,
Viața e viață când ei galopează,
Noapte e noapte în zare când pier.

Östen Sjöstrand
(Suedia)

* * *

Nori după nori
De foc subteran.
Nori exterminatori
de ură și abstracțiuni.
Și noi trăitorii încă respirăm,
amintindu-ne de-o altă viață.
Dar ăsta ne e destinul:
strivire și dezgust.

Iar flagelul e ținut secret
el se propagă, deja ne-a atins
ne-a hăcuit, despărțind
inima de cap, trupul și sexul de inimă.
Precum estul de vest,
bărbatul despărțit de femeie.

Nori după nori.
Ce minune că această lume înăuntrul
lumii
încă își aruncă raza,
pântecul ăsta, sânii și buzele astea,
încă mai vibrează la cel mai slab ecou,
iar ochii mai găsesc motivul secret
pentru o altă viață.

Roci închise, spații închise
Ură contra ură.
O atmosferă de nerespirat
O artificială atmosferă goală.
Copacii, animalele cad ca și noi
În această paragină uzurpatoare.

Nori după nori
de foc subteran,
Nori exterminatori.

Asta ne e viața.
Pe când cenușa
Cade întruna.

Jacques Gaucheron
(Franța)

Margini de imagini

* * *

Emoționantă privire

Când tu vezi știi
Ce ți-a ascuns vederea

* * *

Imaginea pe un zid
E un fel de revoltă
Contra singurătății

Luptă corp la corp
Cu peretele și cu zidul

* * *

Tocmai acolo
Unde nimeni nu poate
Reîntoarce gândul

În zorii timpurilor

Când se năștea linia
Aceeași linie
Pentru idee și chip

* * *

Cine-și aruncă o privire
Pe vitraliul imaginii
Își asumă riscul visării.

* * *

După culorile cozii,
După curba penelor

Ai putea pune pariu
C-o să-l auzi cântând.

Cocoșul

În miezul zilei.

În românește de
Marin SORESCU

https://biblioteca-digitala.ro / http://bibmet.ro